

EN PLATS ATT KALLA HEMMA

Rädda Barnen

BARNFAMILJER I BOSTADSKRISENS SKUGGA

Ett stort tack till alla de barn och föräldrar som deltog i studien, som litade på oss och delade med sig av sina erfarenheter och sin expertis kring att vara bostadslös i Sverige. Vi vill också tacka de yrkesverksamma som låtit sig intervjuas och som har berättat om sina kunskaper och observationer utifrån möten med barn och föräldrar som saknar en stadigvarande bostad. Utan er hade denna rapport inte blivit till. Era röster är viktiga!

© Rädda Barnen 2017

Text och analys: Tove Samzelius

Intervjuer: Tove Samzelius och Tony Haddou
med stöd av Amin Barkhadle och Hadieh Rahmani

Foto: Bambdad Baharin och Tove Samzelius

Formgivning: Crosby

Tryck: Åtta45

ISBN: 91-7321-371-3

*Personen på omslagsbilden har ingen koppling till rapportens innehåll.
För att garantera deltagarna i studien anonymitet har alla namn på personer
och platser ändrats eller tagits bort.*

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	6
Inledning	14
Hur vi har gått till väga	18
Rätten till ett hem	19
Socialtjänstens ansvar	21
Anita, Kevin och Melissa – en fallstudie	24
Barnets bästa och stöd till föräldrar	26
Barn utan hem – hur omfattande är problemet?	28
Barnperspektiv i bostadsdirektiv och lagar	34
Barnfamiljer i riskzonen	36
Fattigdom och hemlöshet	41
Rädda Barnens arbete mot bostadslöshet i Göteborg	50
Barns rätt till en skälig levnadsstandard	52
Barns rätt till trygghet och skydd	55
Familjen Noor – En fallstudie	60
Barns rätt till bästa möjliga hälsa	62
Barns rätt till vila, lek och fritid	65
Rädda Barnens stödverksamhet på tillfälliga boenden	69
Barns rätt till utbildning	71
Rädda Barnens arbete på Centrum för barn och ungdomar i utsatta livssituationer	73
Stöd till föräldrar är stöd till barn	75
Slutsatser	80
Rädda Barnens rekommendationer	82
Källor	84
Fotnoter	86

Förord

Rädda Barnen har sedan 2002 publicerat rapporter om barnfattigdom i Sverige. Vi har även gjort fördjupningsstudier som handlat om, bland annat, hur den ekonomiska familjepolitikens fattigdomsdämpande effekter har minskat, sammanställning om hur olika kommuner arbetat för att stödja barn som lever i fattigdom och inte minst om barns egna upplevelser av att leva i ekonomisk utsatthet. I den här rapporten vill vi synliggöra hur bostadslöshet påverkar barnfamiljers vardag och begränsar deras möjlighet att ta sig ur fattigdom samt hur osäkerhet kring boendet påverkar barns möjligheter till goda livsvillkor.

Bostadsbristen står högt upp på den politiska dagordningen i Sverige, men det saknas ett barnperspektiv på boendefrågor. Barn i ekonomiskt utsatta situationer är en grupp som ofta hamnar utanför debatter om bostadsfrågor och bostadspolitik. Detta trots att Artikel 27 i barnkonventionen specifikt lyfter barns rätt till en skälig levnadsstandard som kan tillgodose deras ”fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling”. Staten ska hjälpa familjer och vårdnadshavare som inte har råd att säkerställa dessa behov, framförallt i relation till mat, kläder och bostad.

Fortfarande saknas viktiga röster i debatten. Det är rösterna från de som bäst av alla kan berätta om hur det är att vara bostadslös i Sverige, det vill säga de barn och föräldrar som själva är drabbade och mest utsatta. Därför ger vi ut den här rapporten – en rapport där barnen och deras föräldrar berättar om sin verklighet. Varje familj har sin unika historia och sina erfarenheter. Gemensamt är dock att de alla har upplevt hur det är att inte få tillgång till något som de flesta i Sverige tar för givet – ett eget hem. De har valt att dela smärtsamma berättelser för att de vill att alla som har möjlighet att skapa förändring ska lyssna och agera.

Rädda Barnen vill bidra till att bostadslösa barns livsvillkor står högst upp på den politiska dagordningen. Vi vill att fler diskuterar och kommer med förslag kring hur vi kan skapa bättre förutsättningar och livsvillkor

för bostadslösa barn. Vi är övertygade om att Sverige kan göra så mycket mer för att förebygga och lindra konsekvenserna av bostadslöshet och barnfattigdom. En bra början är att lyssna på barn och föräldrar och utifrån deras erfarenheter utforma olika åtgärder.

Den här rapporten riktar sig till dig som har makt att förändra barns livsvillkor, som politiker eller som väljare. Den är viktig läsning för dig som vill göra skillnad på riktigt. Ta den med dig till fikabordet, din arbetsplats och kommunfullmäktige. Diskutera och agera. Som de som arbetar med barns uppväxtvillkor tydligt säger i rapporten – säg ifrån när du ser att barn far illa! Tillsammans kan vi skapa förutsättningar för förändring. Alla barn i Sverige skall ha rätt till en plats att kalla hemma – oavsett bakgrund och ekonomiska förutsättningar.

Elisabeth Dahlin
Generalsekreterare Rädda Barnen

Sammanfattning

Alla barn som bor i Sverige har, enligt barnkonventionen, rätt till en skälig levnadsstandard som kan tillgodose deras "fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling" (artikel 27). Staten ska hjälpa familjer och vårdnadshavare som inte har råd att säkerställa dessa behov, framförallt i relation till mat, kläder och bostad. Målet för Sveriges barnrättspolitik är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Trots dessa ambitioner ökar antalet barn i vårt land som saknar en trygg och adekvat bostad.

I rapporten **En plats att kalla hemma – Barnfamiljer i bostadskrisens skugga** får vi ta del av bostadslösa barns och föräldrars erfarenheter och tankar om hur de har blivit påverkade av att inte ha ett hem. Rapporten lyfter fram både de underliggande orsakerna som lett till hemlöshet samt konsekvenserna för familjer som är drabbade. Den vittnar om hur barnen känner sig bortglömda och maktlösa av situationer som varken de själva eller deras föräldrar har kontroll över. Rapporten understryker att tilliten och tilltron till vuxenvärlden och samhällsinstitutioner riskerar att utarmas, vilket i sin tur förutsätts kunna få långtgående negativa konsekvenser för barns livschanser.

Det var i början av 2000-talet som den ökande hemlösheten bland barnfamiljer först uppmärksammades av regering och myndigheter. Sedan dess har en rad utredningar och strategier tagits fram för att åtgärda situationen. Fokus har bland annat legat på förebyggande arbete och förbättrade rutiner vid vräkningar av barnfamiljer som innehar ett hyreskontrakt. Antalet genomförda avhysningar har gradvis minskat under de senaste 10 åren, men samtidigt har utestängningen från den ordinarie bostadsmarknaden ökat drastiskt. Högre krav på hyresgäster, större konkurrens på bostadsmarknaden och bostadsbristen har alla bidragit till en ökad andel barnfamiljer som är hemlösa.

För att få en överblick över hur omfattande problemet med bostadslösa barn i Sverige är har Rädda Barnen gjort en egen enkät i samband med

denna studie. Utifrån svaren vi inhämtat kan vi konstatera att kunskapsläget är mycket varierande. Metoder för kartläggning och definitioner skiftar från kommun till kommun. Det är svårt både att jämföra olika kommuner och att få en helhetsbild av problemets omfattning och karaktär. Enligt det inrapporterade materialet så finns det minst 5 390 barn i 25 av Sveriges största kommuner som är hemlösa enligt socialstyrelsens definition. Flera kommuner menar att mörkertalet antagligen är stort, men att man inte har resurser eller möjlighet att kartlägga situationen.

Rapporten visar att samma grupper av barn som löper störst risk att växa upp i fattigdom i Sverige även löper störst risk att bli hemlösa – barn till ensamstående mammor och utlandsfödda föräldrar. Osäkra boendesituationer är i allt större utsträckning både en konsekvens av ekonomisk utsatthet och en orsak till att barn växer upp i fattigdom. Vi ser också en trend där fler barn och mammor som varit offer för våld i nära relationer blir utestängda från bostadsmarknaden efter att ha tillbringat en tid på kvinnojourer eller i skyddat boende. Bostadslösheten ökar även bland nyanlända barnfamiljer där föräldrarna fortfarande är i etableringsprocessen eller har osäkra anställningar. Det kan handla om familjer som först bott hos släktingar eller vänner genom eget ordnat boende (EBO) eller familjer som endast fått korttidskontrakt när de blivit kommunplacerade.

Hemlösa barnfamiljer som får stöd av socialtjänsten blir ofta placerade på olika typer av tillfälliga boenden såsom hotell, vandrarhem,, delade lägenheter eller campingplatser. Man kan även bo inom den sekundära bostadsmarknaden i genomgångsbostäder eller i lägenheter som hyrs av socialtjänsten. Det finns även barn och föräldrar som är kända av socialtjänsten som bor tillfälligt hos släktingar eller vänner. Många bostadslösa familjer nekas dock hjälp av socialtjänsten eller undviker att söka hjälp av olika orsaker. Dessa familjer hyr ofta rum eller lägenheter på den växande svarta bostadsmarknaden. Detta ökar risken för att man flyttar mycket, saknar en stadigvarande adress och inte kan tillgodogöra sig familjepolitiska stöd, som bostadsbidrag.

Oavsett boendeform innebär hemlöshet nästan alltid extrem trångboddhet. Många barnfamiljer lever på mycket små, begränsade ytor under långa perioder. Familjer som bor på hotellhem och campingplatser saknar dessutom ofta tillgång till egna toaletter, våtutrymmen och kök. Extrem trångboddhet innebär en brist på avskildhet samt ett överskott på stimulans och interaktion, vilket i sin tur kan påverka barns psykiska och fysiska välmående och utveckling. Trångboddheten riskerar också att leda till ökade konflikter mellan syskon och mellan barn och föräldrar. Flera familjer som vi på Rädda Barnen har pratat med vittnar inte bara om trångboddhet utan även om skadedjur, mögel och boenden med mycket låg standard, ibland långt från kollektivtrafik, matbutiker och skolor. På många hotellhem bor även män med missbruksproblem eller psykiska problem, vilket upplevs som skrämmande och otryggt av andra boende, speciellt barn och ensamma mammor.

De familjer som Rädda Barnen har pratat med har varit bostadslösa under en längre tid, ibland i flera år, och har tvingats flytta upp till åtta gånger på ett år. Ibland har de flyttat mellan olika kommuner och ofta mellan olika stadsdelar, i storstäder, vilket har inneburit långa och svåra resvägar till skolor, arbete, myndigheter och vårdcentraler. Ovissheten om hur länge man får stanna på en och samma plats beskrivs av både barn och föräldrar som oerhört psykiskt påfrestande. De långa resorna tär också på barnen fysiskt och innebär att de ofta är mycket trötta.

Studien visar att barns rätt till bästa möjliga hälsa sätts ur spel när barn känner sig otrygga och rädda. Barnen beskriver att de mår dåligt, att de har svårt att sova och koncentrera sig. De är oroliga för framtiden och för sina syskon och föräldrar. Det finns även barn som uppvisar symptom som tyder på stress och trauma. Även flera av föräldrarna har blivit sjukskrivna under tiden som de har varit bostadslösa. Vi har också samtalat med föräldrar till barn med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar som beskriver hur deras barns rätt till bästa möjliga vård och omsorg begränsas av de fysiska påfrestande som långa resor innebär, av boendemiljöer, av svårigheter att ta sig till specialistvård och av brist i kontinuitet och rutiner i relation till skola och vård.

Det har blivit tydligt genom studien att många tillfälliga boenden saknar plats för lek och vila. Trånga utrymmen och brist på gemensamma platser som stimulerar till lek och rörelse är genomgående i familjernas berättelser. Det finns hotellhem som är belägna i industriområden långt från lekplatser. Därtill är föräldrar ibland rädda för att låta sina barn gå ut i främmande miljöer eller att gå ut över huvud taget när man bor med främmande människor. Barn som bor inneboende är ofta begränsade till att leka i det rum som man hyr. De ständiga flyttarna innebär också att barn sällan får tillgång till fritidsaktiviteter såsom möjlighet att vara del av en idrottsklubb eller en kulturaktivitet. Det är även svårt för barn att bjuda hem kompisar och bor man långt från skolan är det svårt att träffas.

De flesta barn och föräldrar är måna om att få vara kvar i samma skola, men många och ständigt nya resvägar till skolan påverkar skolgången. Detta kan leda till trötthet och koncentrationssvårigheter. Om ett barn är sjukt kan det innebära att även ett syskon missar skolan om man inte kan resa ensam. Rädda Barnen har även pratat med föräldrar till små barn som beskriver hur deras barn inte har gått i förskolan under långa perioder på grund av boendesituationen. Tonåringar i sin tur beskriver hur deras skolgång blir påverkad av att de måste hjälpa sina föräldrar och syskon. De känner även en stor oro och tycker ofta att det är svårt att koncentrera sig på läxor när det är så mycket annat som pågår runt omkring.

Många kommuner förlitar sig framförallt på att socialtjänsten ska arbeta med bostadslösa barnfamiljer. Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. I de berättelser vi har tagit del av blir det tydligt att man i många fall inte har möjlighet eller resurser att utföra detta uppdrag med hänsyn till barns bästa när man handlägger ärenden som handlar om bostadslöshet.

Eftersom många socialnämnders huvudfokus ligger på nödlösningar för grupper som inte alltid har andra sociala problem saknas ofta barnkonsekvensanalyser samt system för uppföljning och dokumentation. Det kan leda till kortsiktiga och bristfälliga lösningar som riskerar att bli långvariga och problematiska för de familjer som drabbas.

Barn behöver ett stabilt boende för att ges möjlighet till en trygg och gynnsam uppväxt. Trots alla resurser i samhället som läggs på implementeringen av ett barnrättsperspektiv inom myndigheter, kommuner och andra organisationer i Sverige är avsaknaden av ett barnrättstänkande i det övergripande bemötandet av bostadslösa barnfamiljer alarmerande. Det är också anmärkningsvärt att det saknas en nationell överblick av problemets omfattning samt att många kommuner saknar specifika skrivningar och riktlinjer för hur man ska säkerställa att barns boende uppfyller en skälig levnadsnivå.

Så länge bostadstillgången för utsatta barnfamiljer inte upphöjs till en prioriterad politisk fråga, både på nationell och på kommunal nivå, kommer problemet att kvarstå. Risken är att den svarta andrahandsmarknaden fortsätter att växa och att allt fler barnfamiljer vänder sig till socialtjänsten för hjälp. En sådan utveckling äventyrar socialtjänstens möjligheter att fullgöra sitt uppdrag inom andra områden och försvårar barns möjlighet till en trygg uppväxt.

Socialstyrelsens definition av hemlöshet

Akut hemlöshet – En familj är hänvisad till akutboende, härbärge, jourboende, skyddat boende (t.ex. kvinnojour) eller sover utomhus eller i offentliga utrymmen.

Institutionsvistelse och kategoriboende – En person befinner sig på kriminalanstalt eller stödboende inom socialtjänsten, landstinget eller en privat vårdgivare, alternativt på ett hem för vård eller boende (HVB) eller SIS-institution, och ska skrivas ut inom tre månader. Personen har inte någon bostad ordnad inför utskrivningen.

Långsiktiga boendelösningar – En familj bor i en bostad som kommunen har ordnat, exempelvis en försökslägenhet, träningslägenhet eller genom ett socialt kontrakt, på grund av att personen inte får tillgång till en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden. Det handlar om boendelösningar med någon form av hyresavtal där boendet är förenat med tillsyn eller särskilda regler.

Eget ordnat kortsiktigt boende – En familj bor tillfälligt och utan kontrakt hos vänner, bekanta eller släktingar eller har ett inneboende- eller andrahandskontrakt på mindre än tre månader hos släkt, vänner eller andra privatpersoner. Personen har av detta skäl varit i kontakt med socialtjänst eller någon annan verksamhet som ger stöd.

Barnrättsperspektivet

Rädda Barnen utgår ifrån FN:s konvention om barnets rättigheter som säger att alla människor har lika värde men att barn har särskilda rättigheter. Vi stödjer barn i utsatta situationer och påverkar stater att ta sitt ansvar för att barns rättigheter efterlevs.

Ett barnrättsperspektiv innebär att organisationer och individer arbetar rättighetsbaserat och har strategier för hänsyn till FN:s konvention om barnets rättigheter i sitt arbete. Det kan innebära till exempel strategier för att säkerställa barnets rättigheter i åtgärder eller vid beslut som rör barn.

Enligt Rädda Barnen genomsyrar barnrättsperspektiv en verksamhet när:

- barnets fulla människovärde och integritet respekteras
- barnets utveckling samt rätt till liv och hälsa beaktas
- barnet inte diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionshinder eller andra liknande skäl
- barnets bästa, både på lång och kort sikt, uppmärksammas och övervägs i alla beslut som berör dem direkt eller indirekt
- barnet får möjlighet att säga sin mening och får den respekterad
- tillräckliga resurser avsätts för att främja barnets rättigheter
- barn och vuxna har god kunskap om barnets rättigheter.

Rättigheter och livsvillkor för barn i Sverige ska uppfylla de krav som barnkonventionen och andra internationella överenskommelser innebär när det gäller barn. Den svenska regeringen vill också gå vidare med att göra barnkonventionen till lag.

Inledning

Inom Rädda Barnens arbete i socioekonomiskt utsatta områden har barn och föräldrar under många år lyft hur trångboddhet och osäkra boendeförhållande påverkar deras vardag, ekonomi och syn på framtiden. Samtidigt har vi sett fler och fler rapporter från kommuner runt om i landet om en drastisk ökning av hemlösa barnfamiljer och en akut bostadsbrist. Majoriteten av dessa barnfamiljer bedöms inte ha några andra sociala problem än att man saknar ett hem.

I den här rapporten, **En plats att kalla hemma – Barnfamiljer i bostadskrisens skugga**, ger Rädda Barnen en röst till barn och föräldrar som är drabbade av bostadslöshet. Vi menar att hemlösa barnfamiljers berättelser kan hjälpa oss att förstå hemlösheten och samhället där den äger rum. Dessa berättelser kan också hjälpa oss att se strukturella hinder och individuella förutsättningar som påverkar en familjs möjlighet att få en stadigvarande bostad och en hållbar försörjning. Osäkra boendesituationer är i allt större utsträckning både en konsekvens av ekonomisk utsatthet och en orsak till att barn växer upp i fattigdom.

Rädda Barnen har under en lång tid publicerat siffror som visar antalet barn som växer upp i ekonomisk utsatthet i Sverige. Vi har en god bild av hur omfattande problemet är och vilka grupper av barn som är i riskzonen. Kunskaper om orsaker och konsekvenser av den moderna fattigdomen som drabbar barnfamiljer är däremot mer begränsad. Avsaknad av kunskap och förståelse för hur det är att växa upp utan ett hem i dagens Sverige betyder att barn löper en akut risk att få sina rättigheter begränsade. Det betyder också att det ofta saknas rutiner och strategier för ett långsiktigt arbete med att säkerställa att alla barns rätt till en skälig levnadsstandard kan förverkligas.

I den första delen av rapporten redogör vi för vad det står olika lagar och skrivelser om barns rätt till en bostad. Vi diskuterar även begreppet barns bästa och vad det kan betyda i praktiken. Vi övergår sedan till att belysa vad hemlöshet är, hur omfattande problemet är och vilka

barnfamiljer som löper störst risk att drabbas. Här beskriver vi också relationen mellan fattigdom och hemlöshet bland barnfamiljer. I den följande delen redovisar vi resultatet från intervjustudien i relation till barns rättigheter. Slutligen framför vi våra slutsatser och ger en rad rekommendationer angående åtgärder som bör beaktas för att säkerställa barns rätt till en skälig levnadsnivå och ett tryggt boende.

*”Nu känner jag mig som en flykting igen.
När vi fick passet – jag och mina syskon –
kände jag mig mera svensk. Men nu känner
jag mig som en flykting igen. När man ska
flytta hela tiden. När jag bodde i Syrien
så växte jag upp i en lägenhet och jag har
aldrig flyttat förrän det blev krig.”*

Hala, 12 år

Hur vi har gått till väga

I denna rapport lyfter vi frågan om bostadslöshet utifrån ett barnperspektiv. Ett barnperspektiv handlar om att synliggöra barn – i det här fallet inom den bredare debatt som förs om bostadsbristen och dess konsekvenser.

Huvudfokus ligger på barn och föräldrars egna berättelser, men vi har också granskat rapporter, handlingar och skrivelser med syfte att uppmärksamma de aspekter som rör barn och deras familjer i relation till bostäder. För att få en överblick över hur omfattande problemet med hemlöshet bland barnfamiljer är har Rädda Barnen också gjort en egen enkätundersökning som skickades ut till Sveriges kommuner via e-post.

Barnperspektiv utgår bland annat ifrån barns egna berättelser. För barn som själva befinner sig i utsatta situationer är det ofta vardagen man reflekterar över. Barnen delar inte alltid de vuxnas perspektiv och deras upplevelser kan också vara olika beroende på ålder. I denna studie har Rädda Barnen samtalat med både barn och vuxna. 15 barn mellan 8 och 17 år deltog i studien. Med de yngre barnen gjorde vi fokusgruppintervjuer där vi använde kreativt material för att stimulera samtal om boendemiljö, relationer och lekmöjligheter. Med tonåringar gjorde vi enskilda djupintervjuer.

För att komplettera barnens perspektiv och få en djupare förståelse för bakomliggande orsaker och konsekvenser, har Rädda Barnen även intervjuat föräldrar. Att föräldrar får bästa möjliga stöd ligger också i barns intresse. Vi har pratat med alla föräldrar till barnen i studien och även med föräldrar vars barn inte deltagit. I de flesta fall för att barnen var för unga och i några fall för att barnen avböjde att delta. Vi har gjort djupintervjuer med 13 föräldrar och fokusgruppintervjuer med 22 föräldrar vid tre olika tillfällen. Rädda Barnen har också pratat med 8 personer som arbetar inom socialtjänst, skola, sjukvård och civilsamhället. Alla intervjuer spelades in och transkriberades för att förenkla en analys.

Familjerna kontaktades genom Rädda Barnens befintliga nätverk samt verksamheter i socioekonomiskt utsatta områden och på tillfälliga

boenden. Vi har även rekryterat deltagare med hjälp av andra organisationer samt snöbollsmetoden där kontakt med en familj har lett till kontakt med ytterligare informanter. Familjerna var vid intervjutillfällena hemmavarande i fem olika kommuner med befolkningar på över 60 000 invånare. Alla intervjuer har genomförts av Rädda Barnens medarbetare och vid ett fåtal tillfällen användes tolk. Namn på personer och platser har ändrats för att garantera anonymitet. Familjerna har sagt att de vill berätta om sin situation men på villkoret att deras identiteter skyddas. Genom att dela med sig av sina erfarenheter hoppas familjerna att andra ska slippa att gå igenom det som de själv har tvingats uppleva.

Att utforska konsekvenserna av fattigdom för människor som lever under komplexa ekonomiska och sociala förhållanden förutsätter ett hänsynsfullt och respektfullt tillvägagångssätt. Det är viktigt att deltagarna ses som subjekt med erfarenheter, tankar och insikter som är angelägna för att vi ska få en bättre förståelse för fattigdomens konsekvenser både för individer och samhälle.¹⁾ Rädda Barnen anser att dessa kunskaper är viktiga när beslutsfattare tar fram åtgärder med syfte att minska eller kompensera för barnfattigdom.

Rätten till ett hem

Bostaden betraktats som en grundläggande social rättighet enligt svensk grundlag liksom i en rad internationella skrivelser. I regeringsformen (1 kap 2§ RF) står det att det allmänna ska trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa. Det allmänna, det vill säga, stat, kommuner, rättsväsende och myndigheter, ska också verka för att värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter har alla barn rätt till en levnadsstandard som är tillräckligt bra för att tillgodose deras fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling (artikel 27) – framförallt i relation till mat, kläder och bostad. Om barnets föräldrar inte kan uppfylla barnets behov är det konventionsstatens skyldighet att hjälpa familjen. Ett adekvat boende är direkt kopplat till barns väl-

mående inom många olika områden såsom hälsa, utbildning, lek och utveckling. I en specialsession om barn har FN:s generalförsamling även konstaterat att en lämplig bostad främjar familjeintegration, bidrar till social rättvisa och stärker känslan av trygghet och solidaritet.²⁾

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har tagit fram riktlinjer för vad som avses med en lämplig bostad.³⁾ Bland annat stipulerar man att rätten till ett adekvat boende inte bör tolkas så snävt som att det räcker med ett tak över huvudet. Rätten till en bostad är starkt sammankopplad med individers rättigheter till social trygghet, värdighet och att bli hörd. Givetvis kan tolkningen variera mellan olika konventionsstater, men FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter menar ändå att det finns vissa grundläggande principer och aspekter som alla bör beakta. Dessa inkluderar bland annat följande:

- Alla medborgare har rätt till ett visst rättsligt besittningsskydd. I de fall där det finns grupper som saknar juridiskt skydd bör staten ta initiativ för att säkerställa att detta åtgärdas ”i genuin konsultation med de personer som är drabbade”.
- För att ett boende ska kunna anses vara adekvat ska det finnas basfaciliteter för att säkerställa hälsa, personlig säkerhet, komfort och nutrition.
- Boendekostnaderna ska vara överkomliga, vilket bland annat innebär att hyror ska vara rimliga. För att stödja personer med låg inkomststandard ska staten ta fram hjälpprogram och bidrag. Man bör även erbjuda skydd mot orimliga hyreshöjningar.
- En adekvat bostad måste vara beboelig, det vill säga, ge skydd mot köld, mögel, fukt, skadedjur och olika typer av faror för individer.
- En adekvat bostad bör, i den mån det är möjligt, vara belägen i närhet till arbete, mataffärer, sjukvård, kollektivtrafik, skola och barnomsorg.
- Vräkningar är oförenliga med konventionen och bör endast genomföras vid exceptionella omständigheter.

FN:s barnrättskommitté rekommenderade år 2015 Sverige att **”säkerställa att familjer inte tvångsförflyttas eller vräks och att barnets rätt till lämpligt boende alltid respekteras”**. I samma rapport uppmanar man Sverige att avsätta ”mer mänskliga, tekniska och ekonomiska resurser och utreda grundorsakerna till fattigdom i syfte att stärka strategier och åtgärder för att stärka program till stöd för behövande familjer, i synnerhet ensamstående familjer och de som lever under svåra socioekonomiska eller andra förhållanden”.⁴⁾

I FN:s nya globala mål, (Agenda 2030) lyfts vikten av att utveckla hållbara städer och samhällen. Bostaden spelar en central roll i en sådan utveckling och i delmål 11.1 står det att konventionsstaterna ”senast 2030 ska säkerställa tillgång för alla till fullgoda, säkra och ekonomiskt överkomliga bostäder och grundläggande tjänster...”⁵⁾ Särskild hänsyn ska tas till bland annat kvinnor och barns behov. Vidare uppmanas staterna att ”säkerställa lika möjligheter och minska förekomsten av ojämlika utfall, bland annat genom att avskaffa diskriminerande lagstiftning, politik och praxis och främja lagstiftning, politik och åtgärder av lämpligt slag i detta hänseende” (Mål 10.3). Man ska även ”till 2030 möjliggöra och verka för att alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet” (Mål 10.4).

Socialtjänstens ansvar

I Sverige vänder sig de flesta barnfamiljer till socialtjänsten vid akuta problem med att hitta en bostad eller om man behöver ekonomiskt bistånd. Man blir även hänvisad till socialtjänsten vid olika typer av krisituationer såsom våld i nära relationer. Då utestängningen från bostadsmarknaden ökar i Sverige, vänder sig allt fler barnfamiljer till socialtjänsten för stöd.

Enligt Socialstyrelsen är en utgångspunkt för det sociala arbetet en helhetssyn med fokus på den enskildes behov. Socialtjänsten ska ha ett brett perspektiv på enskilda människors situation som ska ses i förhållande till hela den sociala miljön. Det rör bland annat frågor om möjlighet att

få arbete och bostad och undvika utslagning, segregation och fattigdom.

För att få rätt till bistånd krävs enligt 4 kap. 1 § Socialtjänstlagen (2001: 453) SoL att den sökande inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå och stödet ska utformas så att det stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv. Socialtjänstlagen i Sverige är dock en ramlag och i praktiken hänvisas alltför ofta hemlösa barnfamiljer till tillfälliga boenden till mycket höga kostnader både för samhället och individen. Det innebär också att långt ifrån alla de barnfamiljer som behöver stöd kan få det. I första hand förväntas individen själv skaffa bostad om det handlar om strukturell bostadslöshet och det inte finns andra sociala problem.

I det prejudicerande rättsfallet som domstolar hänvisar till i tvister angående hjälp med bostad kan man läsa att det ”i begreppet skälig levnadsnivå 6 § socialtjänstlagen måste anses ingå bostad av viss minimistandard. Bedömningen hur denna bostad skall vara beskaffad och var den bör vara belägen, kan bara göras i det enskilda fallet med hänsyn tagen till de förhållanden under vilka den hjälpsökande lever och de resurser som finns i varje kommun”.⁶⁾

I det fallet handlade det om en sjukpensionerad änka med fyra minderåriga barn, varav två med funktionsnedsättningar, som var bostadslös. Den kommun familjen var skriven i hade placerat familjen i en husvagn på en campingplats i en annan kommun och försökte avsäga sig ansvaret för att familjen skulle få ett boende med skälig levnadsstandard. Regeringsrätten konstaterade emellertid att situationen var sådan att mamman, trots att hon försökt själv, inte kunde skaffa en bostad på egen hand samt att hemkommunen var ansvarig.

I domen kan man också läsa följande: ”Om boendefrågorna i en kommun blivit svåra att lösa, är det i första hand kommunledningens ansvar att göra detta. Det är således inte socialnämndens skyldighet att tillgodose behovet av bostad i allmänhet. Den enskilde får själv söka bostad via bostadsförmedlingen eller ställa sig i kö för bostad på annat sätt. Emellertid kan det finnas situationer, där socialnämnden måste bistå

den enskilde, om han har speciella svårigheter att på egen hand skaffa bostad. I sådana fall, där den biståndssökande står helt utan tak över huvudet och behovet inte kan tillgodoses på annat sätt, är socialnämnden skyldig att ordna logi. Detta kan innebära att socialnämnden försäkras sig om att den enskilde verkligen blir inhyst någonstans och/eller bistår med kostnaden”.⁷⁾

Stadsrevisionen i Göteborgs stad genomförde nyligen en granskning med syfte att bedöma om socialnämndernas arbete med bostadslösa barnfamiljer sker på ett ändamålsenligt sätt utifrån ett barnperspektiv. Stadsrevisionen fastslog att barnperspektivet beaktades genom beslutet att bevilja familjerna tak över huvudet. Utan barn i hushållet skulle de sökande troligen inte ha varit berättigade till bistånd enligt socialtjänstlagen i form av boende. Däremot ansåg man inte att barnperspektivet tillämpades och dokumenteras fullt ut i handläggningen av ärendena. Man menade till exempel att det inte var tydligt om konsekvensanalyser genomförts inför beslut som rör barnen. Man ansåg också att det av dokumentationen inte heller framgick om beviljad insats hade följts upp utifrån ett barnperspektiv.

Enligt Stadsrevisionen är det dock ”problematiskt att anlägga ett barnperspektiv i den här typen av ärenden då familjen egentligen inte tillhör socialtjänstens målgrupp, det vill säga, familjen saknar social och/eller medicinsk problematik. Socialtjänstens insats handlar här främst om att ge familjen tak över huvudet tills det har ordnat sig med ett stabilt boende för familjen”.⁸⁾

Socialtjänstens egentliga roll och ansvar är en genomgående frågeställning som lyfts av såväl barnfamiljer som tjänstepersoner som Rädda Barnen har samtalat med. Socialsekreterare säger att de inte har tillgång till bostäder och hänvisar till familjernas eget ansvar att söka bostad. Enligt deltagarna i denna studie är det dock i dag i stort sett omöjligt för en familj med ekonomiskt bistånd, osäker anställning eller flera barn att bli godkänd som hyresgäst utan socialtjänstens stöd. Att i sådana lägen förvisa barnfamiljer till andrahandsmarknaden eller akuta boendelösningar leder ofta till frustration, ångest och psykisk ohälsa.

ANITA, KEVIN OCH MELISSA — EN FALLSTUDIE

Anita är en ensamstående mamma med två barn som idag är 7 och 10 år gamla. Efter 10 år i ett äktenskap där mannen var våldsam och aggressiv beslutade Anita att lämna honom. Framförallt för barnens skull. Detta uppmuntrades också av socialtjänsten och familjen fick stöd med skyddat boende. Anita förlorade sitt arbete och fick söka försörjningsstöd. Efter tre månader hittade hon ett andrahandsboende genom bekanta i en angränsande kommun. Barnen bytte förskola och skola och träffade sin pappa på helgerna.

Då socialtjänsten inte alltid betalade ut det ekonomiska biståndet i tid blev hon så småningom uppsagd från lägenheten. Anita och hennes barn stod nu helt utan bostad och hon vände sig till socialtjänsten för hjälp. Rädda Barnen har tagit del av socialtjänstens journalanteckningar från den tid då Anita blev akut hemlös. Från anteckningarna framgår det att Anita försökt söka boende på egen hand men utan resultat. Socialsekreteraren informerar Anita om att *"om hon inte hittar något så får hon i första hand vända sig till sitt nätverk"*. Om det inte kan lösas på den vägen får hon komma till socialkontoret dagen hon ska flytta ut för en utredning. *"Om hon beviljas tillfällig boende är det endast en tillfällig lösning på maximalt två veckor"*.

Under de kommande månaderna flyttar barnen mellan pappans bostad och tillfällig boenden med sin mamma. Tak över huvudet på hotell och vandrarhem godkänns av socialtjänsten på daglig basis. Anita vet inte var hon och barnen ska sova från en dag till nästa. En månad efter att Anita blev bostadslös skriver handläggaren att *"barnperspektivet har beaktats i ärendet. Bedömningen är att barnens behov av bostad kan tillgodoses genom barnets pappa då Anita och exmaken har gemensam vårdnad"*.

Detta trots att föräldrarna inte kan komma överens och att pappan vid ett flertal tillfällen har sagt att han inte har möjlighet att köra barnen till skolan. Anita har också uttryckt oro för pappans omsorgsförmåga och familjens situation är under utredning av barn och ungdomsenheten. Runt samma tid gör barnens skola en orosanmälan till socialtjänsten där de skriver att de hoppas att de *"vidtar de åtgärder som behövs för att barnen får en trygg, förutsägbar och hoppingsvande livssituation"*.

Då socialtjänsten nekat Anita och barnen hjälp vänder hon sig istället till socialjouren som beviljar boende till mamman och barnen. Fyra dagar senare kan man läsa i journalanteckningarna att *"med hänsyn till barnperspektivet då föräldrarna inte kan komma överens om umgänge med barnen och uppger olika saker till socialsekreterare är bedömningen att barnen får bo tillsammans med Anita på tillfälligt boende"*. Hon får nu en vecka på sig att hitta en bostad och uppmuntras att fokusera på att söka ett andrahandsboende då hon bara har stått i bostadskön i 2,5 år. Samtidigt blir hon informerad om att socialtjänsten inte kan hjälpa till med depositionsavgift. Under tiden förvärras Anita hälsotillstånd på grund av akut stress. Hon blir sjukskriven, remitterad till psykolog och får medicinering. Hon förväntas fortsätta ett intensivt bostadssökande på egen hand.

Ingenstans i socialtjänstens anteckningar framgår det hur man har gått till väga för att bedöma att man tar hänsyn till barns bästa och beaktar barnperspektivet. Det finns inga resonemang kring hur situationen påverkar barnen eller vad den kan få för konsekvenser. Det saknas således en barnkonsekvensanalys och en försäkran om att barnen inte far illa. Både länsstyrelsen och Socialstyrelsen har vid flera tillfällen lyft vikten av att barns behov och situation ska uppmärksammas i handläggningen av ekonomiskt bistånd; att man bör tala med barn vid en behovsbedömning och att man ska utgå från ett helhetsperspektiv i bedömningen av barns bästa. Särskild vikt skall fästas vid frågor gällande barns boende, umgänge med föräldrar, hälsa, och fritid.

Barnets bästa och stöd till föräldrar

En av barnkonventionens grundläggande principer är att barnets bästa alltid bör beaktas – också i relation till levnadsförhållanden. Trots denna ambition är avsaknaden av barnperspektivet i boendefrågan tydlig. Regeringen uttalade å ena sidan följande i samband med att bestämmelsen om barnets bästa fördes in i socialtjänstlagen år 1998:

”Regeringen anser att varje beslut som rör ett barn måste grunda sig på en bedömning om vad som är bäst för just det barnet. Olika förslag till lösningar behöver analyseras och vägas mot varandra i en besluts-situation. Barnets bästa är inte alltid avgörande för vilket beslut som fattas, men ska alltid beaktas, utredas och redovisas. Barnperspektivet står ibland i motsatsförhållande till ett vuxenperspektiv. Barn kan dock inte ses isolerade från sina föräldrar och föräldrar kan inte ses isolerade från sina barn. Att de vuxna får bästa möjliga stöd genom Socialtjänsten ligger också i barnets intresse... Det betyder att även barnens situation bör uppmärksammas när vuxna vänder sig till socialtjänsten med en ansökan om ekonomiskt eller annat bistånd till familjen.”⁹⁾

Å andra sidan påpekar Socialstyrelsen i sin skrift *Öppna jämförelser* från 2014 att: ”Barnen som bor tillsammans med sina föräldrar i kommunens boendelösningar kommer relativt sällan till tals och det är få kommuner som har rutiner eller planer för hur barnens rättigheter ska tas till vara”. Denna syn delas också av mertalet av de tjänstepersoner, barn och föräldrar som medverkat i denna studie. Inget av barnen vi har samtalat med har fått möjlighet att prata med socialtjänsten om sin situation. Anas som är 16 år säger: ”Dom pratar bara med mamma. Dom frågar oss inte ens hur vi mår”. Avsaknaden av information om flyttar och möjlighet att ställa frågor till en vuxen om boendesituationen upplevs av många barn och unga som mycket påfrestande och påverkar deras välmående.

I Sverige pratar vi mycket om barns rättigheter – inom myndigheter, skolor och i den offentliga debatten. Det gör att flera av Rädda Barnens informanter uttrycker både en medvetenhet och en besvikelse över att barns rättigheter är förbisedda. Aida, en ensamstående mamma med fem barn säger: ”I Sverige säger dom det är barnen, barnen... men jag tror

inte det. Det är inte det. Dom bara babblar, babblar och pratar men det händer ingenting. Nu i flera år det händer ingenting. Vi hade ett stort höghus här. Alla sa riv inte ner det för det kommer att komma mer inflyttningar hit. Vi kommer att behöva det. Dom rev det ändå och byggde villor som man kan köpa. Det huset skulle ha kunnat hjälpa oss nu att inte vara bostadslösa. Det handlar om att dom ska tjäna pengar. Dom tjänar mer på det dom säljer än det man hyr”.

Sabina, som bor ensam med två tonårsbarn i ett rum på 9 kvadratmeter, säger: ”Mina barn blir diskriminerade. Dom är födda här och har rättigheter. Dom har rätt att få hjälp av socialtjänsten. Varför får inte mina barn sina rättigheter? Varför?” Samtidigt som svenska politiker pratar om att barnkonventionen ska bli lag, känner de barn och föräldrar som vi har pratat med att dessa rättigheter inte efterlevs i praktiken. Som konsekvens riskerar tilliten till myndigheter och det svenska samhället utarmas. Sabina berättar att hon försökt uppmuntra sin son att prata med en kurator eller någon vuxen i skolan: ”Jag sa till min son att om du är ledsen kan du gå till kuratorn i skolan. Varför är du så här mot mig? Snälla prata med någon. Han ville inte lyssna och sa ’Nej, jag har inte tid att prata med dom. Dom kan ändå inte göra något. Vi vet det. Ingen kan hjälpa oss. Min pappa stack så ingen kan göra något”.

Sara, som blev bostadslös efter en skilsmässa för tre år sedan, och som nu är inneboende med sin son, säger: ”Om jag får sparken från mitt jobb... aldrig, aldrig, aldrig i livet skulle jag knacka på dörren hos socialen igen. Jag skulle hellre sitta på gatan och fråga om hjälp än att gå tillbaka till socialtjänsten. Jag vet att det finns människor som har gjort fel, som har gjort att socialen inte litar på folk. Jag vet det. Men dom känner till min situation. Innan jag hamnade i denna situation har jag aldrig varit hos socialtjänsten. Jag har alltid jobbat. Jag tycker inte om att fråga om hjälp. Jag kan jobba. Det måste jag göra. Jag måste visa min son att man ska kämpa. Men bostaden är jätteviktig och jag behöver hjälp”.

Barn utan hem – hur omfattande är problemet?

En svårighet som uppstår när man försöker belysa problemets omfattning är att det saknas både tillförlitlig statistik och gemensamma definitioner. Den senaste nationella kartläggningen av hemlöshet i Sverige genomfördes av Socialstyrelsen 2011.¹¹⁾ I Socialstyrelsens uppdrag angav regeringen att det skulle framgå av kartläggningen hur många barnfamiljer som befann sig i olika typer av hemlöshet och hur många barn och ungdomar som av olika skäl levde under hemlösa förhållanden utanför familjen. I kartläggningen har man framförallt fokuserat på barn inom den sekundära bostadsmarknaden och har fått fram en siffra på 3 600. Man fick även in uppgifter om 400 barn under 18 år som levde utanför familjen och som inte var placerade av socialtjänsten.¹²⁾

Den definition man använde sig av i kartläggningen användes numera ofta i Sverige när man pratar om hemlöshet. Då hemlöshet eller bostadslöshet kan ta olika former har man skapat fyra kategorier.

1. Akut hemlöshet – En familj är hänvisad till akutboende, härbärge, jourboende, skyddat boende (t.ex. kvinnojour) eller sover utomhus eller i offentliga utrymmen.
2. Institutionsvistelse och kategoriboende – En person befinner sig på kriminalanstalt eller stödboende inom socialtjänsten, landstinget eller en privat vårdgivare, alternativt på ett hem för vård eller boende (HVB) eller SIS-institution, och ska skrivas ut inom tre månader. Personen har inte någon bostad ordnad inför utskrivningen.
3. Långsiktiga boendelösningar – En familj bor i en bostad som kommunen har ordnat, exempelvis en försökslägenhet, träningslägenhet, eller genom ett socialt kontrakt, på grund av att personen inte får tillgång till en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden. Det handlar om boendelösningar med någon form av hyresavtal där boendet är förenat med tillsyn eller särskilda regler.

4. Eget ordnat kortsiktigt boende – En familj bor tillfälligt och utan kontrakt hos vänner, bekanta eller släktingar eller har ett inneboende- eller handrahandskontrakt på mindre än tre månader hos släkt, vänner eller andra privatpersoner. Personen har av detta skäl varit i kontakt med socialtjänst eller någon annan verksamhet som ger stöd.

Den femte gruppen är inte listad som en egen kategori, men nämns i Socialstyrelsens rapport.

5. Annan eller okänd boendesituation – Detta kan till exempel gälla familjer som har fått PUT (permanent uppehållstillstånd) men som inte kan hitta en bostad och därför blir kvar på asylboende. Detta kan också gälla familjer som har eget kortsiktigt boende, men som inte har varit i kontakt med socialtjänsten.

Socialstyrelsen kommer att genomföra en ny kartläggning av hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden i april 2017.

För att få en överblick över hur omfattande problemet med barn i hemlöshet är i Sverige har Rädda Barnen gjort en egen enkät i samband med denna studie. Enkäten skickades ut elektroniskt till Sveriges kommuner. Bland annat innehöll enkäten frågor om antal barn inom Socialstyrelsens olika kategorier. Då många mindre kommuner hade svårigheter med att besvara enkäten, bestämde vi oss för att fokusera på kommuner med över 60 000 invånare. Trots upprepade påminnelser i form av mejl och telefonsamtal fick vi endast svar från 25 av de 37 berörda kommunerna. De kommuner som avböjde att svara uppgav följande orsaker: att man inte hade eller förde statistik över de efterfrågade uppgifterna, att man i princip bara svarar på enkäter från myndigheter eller att man tyckte att enkäten var för omfattande.

Bland de kommuner som svarade på enkäten är kunskapsläget skiftande. Det finns kommuner som själva genomför kartläggningar varje eller vartannat år. De kommuner som inte gör egna kartläggningar hade svårt att besvara hur många barn som varit hemlösa under ett visst år.

Därmed förklaras den höga andelen svar av att man saknar uppgifter. Många kommuner hade också svårt att svara utifrån Socialstyrelsens kategorier. Till exempel rapporterade Malmö inte in hur många barn som lever i långsiktiga boendelösningar men nämnde att man har ca 1 300 lägenheter för socialt boende. I en stor del av dessa lägenheter huserar barnfamiljer. Västerås är också en kommun som rapporterade att man har boendestödsavtal där kommunen garanterar hyran men att man inte betraktade dessa familjer som hemlösa. Man beskrev också att man har övergångsbostäder för nyanlända där den enskilde inte kan överta kontraktet men att man saknade uppgifter om hur många barn som bor i dessa lägenheter.

I Stockholms stads enkätsvar kan man bara se hur många familjer som befann sig i olika typer av hemlöshetssituationer, men inte antalet barn. Dessutom har Stiftelsen Hotellhem i Stockholm (SHIS) rapporterat in 209 familjer utöver de 342 som figurerar i socialnämndens kartläggning. Dessa har inte rapporterats av handläggare på grund av att familjerna är självförsörjande. Det vill säga man har inte försörjningsstöd men har inte lyckats skaffa ett eget boende av andra skäl.¹³⁾

Följaktligen är det svårt både att jämföra olika kommuner och att få en helhetsbild av problemets omfattning och karaktär. Det vi däremot kan konstatera är att enligt det inrapporterade underlaget fanns det minst 5 390 barn som var hemlösa enligt Socialstyrelsens kategorier i 25 av Sveriges största kommuner mellan januari 2015 och januari 2017. Med stor sannolikhet finns det betydligt fler barn som är hemlösa enligt Socialstyrelsens definition. Flera kommuner menar att mörkertalet antagligen är stort, men att man inte har resurser att kartlägga situationen. Så här säger en representant för Västerås kommun:

”Med tanke på att antalet egenbosatta flyktingar under 2015 var 574 och det till och med november 2016 anlände 773 egenbosatta flyktingar inklusive barn och det samtidigt råder en bostadsbrist finns det goda skäl att anta att många barn i Västerås lever i eget ordnat kortsiktigt boende och att dessutom trångboddheten ökar.”

ANTAL INRAPPORTERADE HEMLÖSA BARN I 25 AV SVERIGES STÖRSTA KOMMUNER

1) Antal barn i akut hemlöshet, 2) Antal barn i långsiktiga boenden, 3) Antal barn i kortsiktigt boende, 4) Antal barn i annan eller okänd boendesituation.

Kommun	1	2	3	4	Totalt
Stockholm	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.	718
Göteborg	512	972	194	i.u.	1 678
Malmö	675	i.u.	38	i.u.	713
Linköping	93	i.u.	i.u.	i.u.	93
Västerås	24	i.u.	51	16	91
Norrköping	78	178	100	75	431
Jönköping	42	i.u.	214	18	274
Lund	34	i.u.	i.u.	i.u.	34
Borås	0	60	i.u.	i.u.	60
Huddinge	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.
Gävle	60	230	i.u.	70	360
Nacka	0	168	i.u.	i.u.	168
Sundsvall	10	50	4	i.u.	64
Botkyrka	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.
Karlstad	0	146	i.u.	i.u.	146
Kristianstad	8	3	7	0	18
Solna	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.
Järfälla	14	35	i.u.	i.u.	49
Skellefteå	0	1	i.u.	0	1
Täby	33	30	3	26	92
Kalmar	0	i.u.	i.u.	i.u.	0
Karlskrona	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.
Östersund	i.u.	100	i.u.	i.u.	100
Sollentuna	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.	200
Varberg	0	100	i.u.	i.u.	100
Totalt					5 390

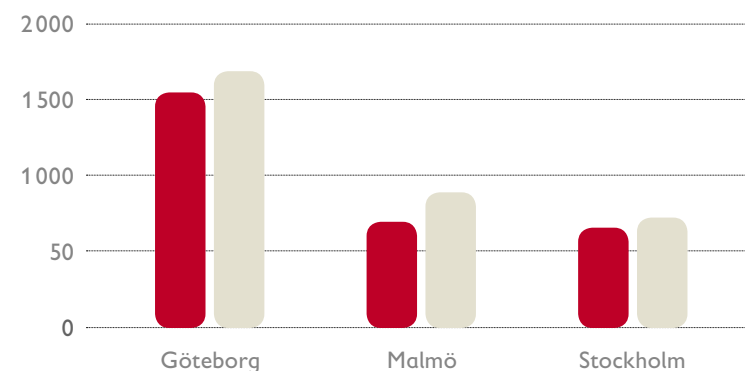
I flera kommuner, bland annat Göteborg, Malmö och Stockholm, gör man årliga kartläggningar under en begränsad tid för att få en ögonblicksbild av situationen. Det betyder att under ett år kan fler barn än de som registreras ha varit hemlösa, men att situationen kan ha löst sig, alternativt att man inte längre finns på myndigheternas radar. Kartläggningarna ger trots det en god indikation på läget. I alla de tre storstäderna har antalet barn och barnfamiljer som är hemlösa ökat under senare år. Samma mönster blir tydligt hos andra kommuner där det är möjligt att jämföra över tid. Antalet hemlösa barn har ökat i takt med att bostadsbristen i Sverige har förvärrats.

Utifrån det underlag som Rädda Barnen tagit fram kan vi konstatera att högst antal hemlösa barn finns i Sveriges tre största städer – Göteborg, Malmö och Stockholm. Även Norrköping, Gävle och Jönköping har rapporterat ett relativt stort antal barn i osäkra boendeförhållanden som också är kända av socialtjänsten. Återigen är det svårt att dra en slutsats om huruvida problemet skulle vara större här än i andra kommuner eftersom det också kan handla om att man har bättre system. Norrköping är till exempel en kommun där man har lagt ner betydande resurser på att analysera och kartlägga situationen för bostadslösa barnfamiljer. Man har även under flera år arbetat aktivt med olika typer av förebyggande åtgärder.¹⁴⁾

RAPPORTERADE HEMLÖSA BARN I MALMÖ, GÖTEBORG OCH STOCKHOLM*

Antal rapporterade hemlösa barn i Sveriges tre största städer 2015–2017.

■ 2015 ■ 2016

* Göteborgs stad har inkluderat hemlösa barn i långsiktiga boendelösningar i sin rapportering. Från de enkätsvar vi mottagit från Malmö och Stockholm framgår det att ett stort antal barn i långsiktiga boendelösningar inte är inkluderade i de inrapporterade siffrorna. Det jämförande resultatet kan därför vara missvisande.

Barnperspektiv i bostadsdirektiv och lagar

Problemet med den ökande hemlösheten bland barnfamiljer började märkas i mitten av 2000-talet. År 2005 publicerades en statlig utredning om vräkningar och hemlöshet bland barnfamiljer som även underströk hur viktigt det är för barns utveckling och psykosociala välbefinnande att ha en lämplig bostad.¹⁵⁾ I utredningen analyserades socialtjänstens insatser för att stödja och hjälpa barnfamiljer före vräkning och, i de fall vräkning inte går att förhindra, i arbetet efter vräkning. Behovet av ett aktivare bostadspolitiskt arbete i kommunerna för att motverka vräkning, snabbare handläggning av socialtjänsten och tydligare information och rutiner hos hyresvärdarna lyftes också.

Till följd av den statliga utredningen lanserade regeringen år 2007 en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden.¹⁶⁾ Ett av målen var att inga barn ska vräkas. Regeringen gav Socialstyrelsen i samråd med Kronofogden, Boverket och Sveriges Kommuner och Landsting i uppdrag att implementera ett vräkningsförebyggande arbete för att nå målet. Trots denna vision har barn fortsatt att vräkas i Sverige. Antalet vräkningar har gradvis minskat, men under år 2015 vräktes ändå 472 barn från sina hem. Enligt Barnombudsmannen har väldigt lite skett med det specifika arbetet med att förhindra vräkningar som berör barn. Man menar också att det finns trender som tyder på en skärpning av tidigare villkor. Andelen barnfamiljer som har vränts för skulder under 10 000 kr har ökat från 40 till 52 procent de senaste tre åren. Också allmännyttans andel av vräkningar som berör barn har ökat från 46 till 51 procent.¹⁷⁾

Kritik har riktats mot att man i samband med den nationella hemlöshetsstrategin 2007–2009 sänkte målsättningen från idén om allas rätt till bostad till att endast garantera tak över huvudet. I Socialstyrelsens slutrapport för de tre åren betonades att man måste se hemlöshetsfrågan i ett bredare perspektiv för att arbetet ska bli framgångsrikt. Enligt Socialstyrelsen är hemlösheten både en socialpolitisk och en bostadspolitisk fråga som kräver insatser av många olika aktörer.¹⁸⁾ 2011 fick därför Länsstyrelsen i Skåne uppdraget att stödja landets

kommuner i arbetet med att motverka hemlöshet. I länsstyrelsens slutrapport 2015 framgick bland annat att hemlöshet måste tacklas som ett bostadsproblem, inte enbart som ett individuellt problem. En slutsats var också att många kommuner behöver bli bättre på att samverka internt mellan förvaltningar. Man menade att det behövs riktade insatser och individuellt stöd, särskilt när barn är inblandade, men att socialtjänsten inte kan lösa frågor kring tillgången till bostäder för grupper som är strukturellt hemlösa.

Rapporten om hemlöshet följdes av en rapport som fokuserade på allmännyttans ägardirektiv. Här konstateras att "det är endast ett fåtal direktiv som lyfter fram barnfamiljer som en särskild målgrupp. I samband med vräkningsförebyggande arbete nämns barnfamiljer som en grupp som inte ska hamna i en situation där en sådan åtgärd blir aktuell".¹⁹⁾ Ändå är det bara 12 av 251 direktiv som tar upp arbete mot vräkningar och samarbete med kommunen. Det är också bara tolv bolag som skriver om barnperspektiv i ägardirektivet. 16 bolag hade särskilda skrivningar om barnfamiljer och 50 bolag om att underlätta för ekonomiskt svaga.²⁰⁾

Sedan 2011 då lagen om allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag trädde i kraft har många diskussioner förts om allmännyttans roll och möjligheter att vara drivande i bostadssociala frågor. I ett av de första försöken att belysa dessa frågor genom forskning, konstaterar Tapio Salonen, professor vid Malmö högskola, att "allmännyttans roll i den fortsatta samhällsomvandlingen avgörs ytterst, i likhet med tidigare perioder i efterkrigstid, av politikens förmåga att formulera mål och allokering av medel för att hantera dagens och morgondagens problem och utmaningar".²¹⁾

Av de kommuner som besvarade Rädda Barnens enkät var det flera som redogjorde för olika typer av bostadssociala lösningar. 23 av de totalt 25 kommunerna bekräftade att man har avtal med allmännyttiga och ibland även privata bostadsbolag. Dessa avtal kan se mycket olika ut i olika kommuner. Vissa kommuner har avtal som säger att fastighetsägare ska leverera ett antal bostäder enligt kvot som räknas fram utifrån omsättning av bostäder. Andra har kommit överens om ett exakt antal lägenheter på årlig basis. I Stockholm har staden ett eget socialt bostadsbolag

som ska stå för lägenheter till personer som inte kommer in på den ordinarie bostadsmarknaden. Ett mindre antal kommuner beskriver även avtal som reglerar vilken typ av stöd hemlösa familjer ska få.

16 av de 25 kommuner som deltog i enkäten har en handlingsplan eller någon typ av riktade åtgärder för att motverka hemlöshet. Majoriteten av respondenterna beskriver att man har rutiner för vräkningsförebyggande arbete och att barnfamiljer har förtur till sociala bostäder. Tre kommuner har egna akutboenden, medan andra beskriver att man garanterar tak över huvudet och placerar hemlösa barnfamiljer på t.ex. hotelljourer eller vandrarhem.

Barnfamiljer i riskzonen

I Rädda Barnens tidigare rapporter om barnfattigdom framgår det tydligt att de grupper som framförallt riskerar att växa upp i fattigdom i Sverige är barn till ensamstående mammor och barn till utlandsfödda föräldrar. Att ha utländsk bakgrund eller en ensamstående förälder är faktorer som var för sig ökar risken för barn att tvingas leva med ekonomiskt knappa förhållanden. Tillsammans förstärker faktorerna varandra och ett mycket tydligt mönster av ojämlika ekonomiska villkor framträder. Mer än hälften – 53,4 procent – av alla barn till ensamstående föräldrar med utländsk bakgrund levde i ekonomisk utsatthet 2013, jämfört med endast 2 procent av alla de barn som bodde med två svenskfödda föräldrar.²²⁾

Även om det inte finns någon tillförlitlig statistik för hela landet, förefaller samma grupper vara överrepresenterade bland hemlösa barnfamiljer. I Stockholms stads senaste kartläggning framgår det att 75 procent av alla de familjer som klassificerades som hemlösa var familjer med en ensamstående förälder och barn (70 procent en ensamstående kvinna med barn) med ensam vårdnad. 69 procent hade minst en förälder som var född utanför Europa. I 40 procent av familjerna fanns det bara ett barn och i 31 procent två barn. Majoriteten av barnen var under 12 år och den största gruppen 6 år eller yngre.²³⁾

Orsaker som angavs för att förklara den nuvarande situationen var inneboendekontrakt som upphört (19 procent), våld i nära relationer (19 procent), separation/skilsmässa (9 procent), familjeåterförening (15 procent) och andrahandskontrakt som upphört (9 procent). Endast 5 procent av familjerna hade blivit avhysta från ett förstahandskontrakt eller en träningslägenhet. Hyresskuld var den vanligaste orsaken till avhysning (58 procent). Sedan den senaste kartläggningen som genomfördes 2015 har antalet familjer där skälet till hemlöshet som anges är våld i nära relation ökat med 7 procent. Majoriteten av barnfamiljerna (59 procent) har saknat stadigvarande boende i mer än ett år.

Majoriteten av de hemlösa familjerna som hade kontakt med socialtjänsten levde på försörjningsstöd (56 procent) medan 26 procent uppgavs ha ersättning från Försäkringskassan som huvudsaklig inkomstkälla (t.ex. föräldrapenning eller sjukpenning). 14 procent hade inkomst från lönearbete och resten av hushållen hade kombinerade inkomster av ekonomiskt bistånd och olika ersättningar från Försäkringskassan.

De mönster som framkommit i Stockholms stads undersökning och i tidigare forskning bekräftas av de yrkesverksamma som vi har intervjuat.²⁴⁾ En kvinna som arbetar i ett socioekonomiskt utsatt område där trångboddhet, inneboendekontrakt och²⁴⁾ svarta hyreskontrakt är vardag berättar att *"det är många ensamstående mammor som bor inneboende och de är också framförallt ensamstående mammor som bor på hotellhemmet här."* Hon berättar vidare att ibland är dom ensamma på grund av att deras man saknar uppehållstillstånd i Sverige. Hon har även stött på fall där föräldrarna bor separat på grund av bostadssituationen. *"Det är ju lättare att bli accepterad som inneboende eller få plats på en soffa om man är ensam med sitt barn."* Många i området är relativt nyanlända och har inte lyckats etablera sig på bostadsmarknaden.

Anna som arbetar som boendestödare bekräftar den bilden: *"Jag träffar många ensamstående mammor. Och så träffar jag familjer som är nyanlända, som är i den situationen att de kanske har två år i bostadskön, men det räcker ingenstans idag. Då måste man försöka hanka sig fram under de åren som man står i kö. Och det är en lång tid"*. Anna säger vidare att *"det är familjer som*

”Många kvinnor och barn som blir utsatta för våld måste lämna sitt hem. Där är det ett stort problem för hur de ska få hjälp med ett nytt boende. Det är ett jättestort problem. Det har skett en ganska kraftig försämring, bara på några år. Det har alltid varit tufft, men nu är det extremt tufft”.

Boendestödjare

är ekonomiskt och socialt utsatta som drabbas hårdast av det här. Som redan har det tufft och som redan måste kämpa mycket mer än de som har det lättare ekonomiskt.”

I Stockholms stads kartläggning framgick det att 19 procent av hushållen var hemlösa på grund av våld i nära relationer. Att våldsutsatta kvinnor har svårt att få en bostad efter att de lämnar ett skyddat boende är också en fråga som bland annat Unizon och Sveriges kvinno- och tjej- jourers riksförbund har uppmärksammat under flera år.²⁵⁾ Fatima arbetar på ett skyddat boende och berättar att det händer då och då att de har mammor och barn som inte har någonstans att ta vägen när det är dags att lämna boendet, men att det är socialtjänstens ansvar att ge dem stöd. Hon menar att kvinnojourens boende är tänkt för en kortare tid. Om inte familjer flyttar kan inte andra som är i akut behov av skydd få en plats. Det är ett dilemma. *”Just nu har jag en kvinna som ska flytta ut på söndag, hon har ingen aning om vart. Hon vet ingenting. Och idag är det torsdag, hon har två barn. Förhoppningsvis ringer de på måndag och säger att de har en plats på ett annat skyddat boende. I värsta fall så har de ingenting och då får vi avgöra hur hårda vi ska vara. Om hon måste ut så kanske hon får åka till socialkontoret och så får de fixa ett vandrarhem”.*

I vår studie bestod majoriteten av familjerna av en ensamstående mamma och barn. Bara i fem familjer bodde både mamman och pappan tillsammans med barnen. Dessa familjer var relativt nyanlända (1–4 år i Sverige) men med permanent uppehållstillstånd. Majoriteten av föräldrarna var födda utomlands men ungefär hälften hade bott i Sverige mellan 10 och 20 år. Bland familjerna med en ensamstående mamma fanns det olika orsaker till varför man var bostadslös, den vanligaste orsaken var våld i nära relationer. Flera familjer hade först bott på skyddat boende och sedan antingen blivit placerade i en tillfällig bostad i socialtjänstens regi eller på vandrarhem/hotellhem. Tre familjer hade uppmanats att söka boende och flyttade sedan runt mellan olika tillfälliga lösningar, ofta som inneboende. Två familjer hade återvänt till Sverige efter en separation i ett annat EU-land och i två fall hade mamma och syskon kommit till Sverige genom familjeåterförening med ett ensamkommande barn. I ett av dessa fall var pappan kvar i ursprungslandet.

Ingen av de familjer som vi intervjuat hade blivit vräkt från ett förstahandskontrakt. Istället handlade det om att man varit tvungen att lämna en tidigare gemensam bostad på grund av våld eller separation, att man hade återvänt från utlandet efter en separation eller helt enkelt aldrig haft ett förstahandskontrakt. Flera familjer hade erfarenhet av att ha blivit vräkta från svarta uthyrningar.

Pauline, en ensamstående mamma med en 8-årig son, berättar att ingen vill skriva kontrakt. I vissa fall har hela lägenheten varit uthyrd svart i andra eller tredje hand: *"Det var en trea, ägaren hade flyttat till England, det var en man som bodde i ett rum och hade ansvar för att hyra ut de andra rummen. Min son och jag bodde i ett rum och ett par i ett annat. Det var jobbigt med så många främmande människor i samma lägenhet, speciellt för min son. Men så kom ägaren från England för han hade fått ett brev från Svenska Bostäder. De hade kommit på att han hyrde ut svart och hotade med vräkning. Då blev det akut, vi var tvungna att flytta igen. Då var vi desperata och flyttade till en familj som bodde i en trea. Dom var redan fem vuxna och tre barn i lägenheten och hyrde ut klädkammaren till oss. Vi betalade 3 000 kr i månaden för en klädkammare!"*

Många av de yrkesverksamma som vi har pratat med berättar om situationer som de ser som absurda, men att det ofta är för sent att göra något när de själva får kännedom om fallet. Anna som är boendestödjare möter familjerna när de redan har blivit hemlösa och får då höra vad som ligger bakom: *"Ett av allmännyttans företag har anställt personer på heltid bara för att jobba med olovliga andrahandskontrakt, för att ta reda på om folk som faktiskt bor där har kontrakt. I syfte att om man inte gör det vräka förstahandshyresgästen så att lägenheten kommer ut på Boplats, så att man får bort den svarta andrahandsmarknaden och få ut fler lägenheter på Boplats. Tanken är god, men det har inte förankrats på något sätt i stadsdelen, mer än att man lovat att ta det lugnt med barnfamiljer, vilket man inte har gjort. Det är enormt många barnfamiljer som kommer att vräkas för att de hyr i andra hand. De går aldrig med på någon besittningsrätt. Jag har varit med om helt absurda situationer... ett exempel där en ensamstående mamma bor med barnen i sin ex-mans lägenhet. Han står på kontraktet, det är deras gemensamma barn som bott där i flera år, men de är inte gifta. Och nu får de reda på att han inte bor*

i lägenheten och då vräks familjen. Då tar man ju ingen hänsyn till barnen. Att man då inte kan skriva över den lägenheten på mamman, utifrån ett barnperspektiv. Det är allmännyttan som gör så. Det tycker jag är ett jätteproblem".

Sabina berättar att hennes man lämnade henne och deras två gemensamma barn. Familjen delade lägenhet med en annan man sedan tidigare, men hade två rum och det fungerade bra. När Sabina blev övergiven gick hon till socialtjänsten för att be om hjälp. Socialtjänsten gick med på att betala hennes hyra under en månad, men meddelade sedan att hon var tvungen att flytta. *"Hon [socialsekreteraren] sa till mig att kontraktet var i min mans namn. Jag bad att få prata med mannen vi hyrde av för att ändra det, men hon lyssnade inte på mig och gav mig bara pengar till mat. Jag kunde inte betala hyran så mannen vi hyrde av slängde ut oss."* Sabina och hennes barn blev placerade på en hotelljour i nio månader och bor nu i ett rum i en trerumslägenhet i socialtjänstens regi som de delar med en annan familj.

Fattigdom och hemlöshet

Socialstyrelsen påpekade i sin kartläggning år 2011 att andelen hemlösa barnfamiljer i Sverige där den bakomliggande orsaken var enbart fattigdom hade ökat. Trenden av en ökad andel familjer med låga inkomster som inte kommer in på bostadsmarknaden bekräftas av de kartläggningar som gjorts i Göteborg, Malmö och Stockholm under senare år. I Malmö stads rapport från november 2016 konstaterade man att 98 procent av alla hemlösa barnfamiljer som varit i kontakt med socialtjänsten var strukturellt hemlösa. De menade att förutom boendeproblematiken var de välfungerande familjer utan sociala problem.²⁶⁾

Boverket²⁷⁾ och den nationella hemlöshetssamordnaren²⁸⁾ har skrivit om de mekanismer som utestänger, eller förhindrar, att hushåll med svaga förutsättningar kommer in på den ordinarie bostadsmarknaden. Det handlar inte bara om den växande bostadsbristen, utan även om regelverk som missgynnar svagare grupper. Det kan till exempel handla om regler för hur många som får bo i en lägenhet, vilket försvårar för större familjer, eller om en årsinkomst som är fyra gånger högre än hyran. Familjer med

betalningsanmärkningar eller som har skulder hos Kronofogden blir inte accepterade som hyresgäster hos de flesta privata hyresvärdar oberoende av storlek på skuld eller skuldens bakomliggande orsaker. Personer som är timanställda, visstidsanställda eller som har någon typ av behovsprövat bidrag har också svårt att bli accepterade som hyresgäster.

Det här betyder att barnfamiljer med låga inkomster, försörjningsstöd eller osäkra arbetsvillkor tvingas konkurrera om bostäder som hyrs ut genom kommunala eller allmännyttiga bolag. Då handlar det också för det mesta om bostäder inom ett äldre bestånd eftersom de flesta nyproducerade lägenheter som är tillräckligt stora är för dyra. För att möta dessa behov finns det exempel på allmännyttiga bolag som har sänkt sina inkomstkraV, men det gör inte så stor skillnad för de grupper som vi har pratat med inom ramen för denna rapport. Utbudet är för litet och man har ofta stått för kort tid i bostadskön.

En mamma berättar att hon har stått i kö i fem år men att som timanställd kan hon bara söka vissa lägenheter. *"Jag står i fem olika köer... Hässelbyhem, Väsbyhem, Sollentunahem, Stockholms stads bostadsförmedling och en privat värd men jag får ingenting. Jag brukar titta på treor och tvåor. Ibland är jag nummer 350 i kön. Det närmaste jag någonsin varit är nummer 100. Jag har till och med lagt in intresse på ettor för det viktigaste för oss just nu är bara att få en plats att bo på... att slippa flytta..."*

Majoriteten av de bostadslösa familjer som är kända av socialtjänsten får sin inkomst genom försörjningsstöd. De familjer som vi har pratat med som hyr svart i andrahand eller bor inneboende arbetar, men har osäkra anställningar. Flera mammor vittnar om att många som hyr ut rum inte vill skriva kontrakt. Det förekommer också att man måste betala hela eller delar av hyran kontant. En återkommande problematik i flera berättelser där man vid något tillfälle har hyrt en lägenhet eller ett rum svart är att man inte kunnat få bostadsbidrag. Nora, som är en ensamstående mamma med en dotter på 2 år berättar att: *"Jag hittade en studentlägenhet, den hyresvärden ville inte skriva ett riktigt avtal utan jag bodde där svart. Efter sex månader så föddes mitt barn. Jag fick 6 700 kronor i socialbidrag och av detta så betalade jag 3 500 kronor i hyra"*.

Anita, som efter att ha flyttat runt under en tid och bland annat bott på hotellhem och i skyddat boende, fick till slut genom bekanta möjlighet att hyra två rum i ett hus hos en man som befann sig i utlandet. I början betalade socialtjänsten hyran men inte elen. *"Jag fick betala elen med mina matpengar. Det var jättedyrt eftersom det var ett hus, 1 500 kr i månaden. Senare fick jag veta att det var för att det var ägarens namn som stod på kontraktet med elbolaget. Ingen förklarade att det var därför. Man sa bara att jag skulle betala det själv"*.

Anita arbetade som timanställd men förlorade sitt arbete när hon lämnade sin man efter att under en längre tid levt med våld och hot. När hon först flyttade in i huset var hon därför beroende av ekonomiskt bistånd. Hon berättar hur hon varje månad var tvungen att ansöka på nytt och hur handläggaren ofta hittade något fel vilket gjorde att utbetalningarna dröjde. Anita hamnade efter med hyran och ägaren till huset ville inte att de skulle bo kvar. Under en tid flyttade familjen runt på hotellhem. Nu bor Anita och hennes två barn återigen inneboende men de har en mycket hög hyra. *"Jag har nu en praktikplats genom kommunen och jag får ut 14 400 efter skatt men min hyra är hög så det blir inte mycket över. Det står på kontraktet att jag betalar 9 000 kr men sedan vill hyresvärden ha ytterligare 2 500 kr svart"*.

Även skyddade boenden och olika typer av genomgångsbostäder där familjer placeras av socialtjänsten kan ha höga hyror som låser fast familjer i fattigdom. Pauline berättar att hon under en tid bodde tillsammans med sin son i en etta. Hon hade fått lägenheten genom socialtjänsten som skyddat boende. Hyran var 12 000 kr. När hon började arbeta tjänade hon 12 000 efter skatt. Hon fick bostadsbidrag på 3 200 kr och barnbidrag men inget försörjningsstöd. Situationen blev ohållbar. *"För mig fungerade det inte. Det betydde att jag skulle jobba hela tiden, för att kunna få pengarna och någonting kvar att leva på, det var inte... det fungerade inte alls. Jag fick en handläggare på socialtjänsten och fortsatte att prata med dem. Men de sa att jag måste klara av det här själv"*. Samtidigt började Pauline fundera på att studera för att förbättra sina försörjningsmöjligheter. *"Jag hade som mål att kunna läsa någonting, men om jag skulle börja läsa på heltid, då måste du så fort som möjligt flytta ut från lägenheten. De sade att jag måste"*

välja: Du ska inte gå i skolan så länge som du bor hos oss, då måste du flytta ut så fort som möjligt... Först så hjälpte de mig väldigt mycket precis när jag separerat, men därefter... det kunde vara lite skillnad, för ibland tycker jag att... om socialtjänsten ska jobba med att hjälpa folk, alla människor har olika situationer och jag ville göra något av mitt liv. När man jobbar med äldreomsorgen det är hela tiden stora krav på utbildning. Så just nu så ska man minst vara undersköterska och då var jag vårdbiträde. Då tänkte jag: Vad ska jag göra? Ska jag stanna här och förlora flera år på att inte göra någonting eller ska jag försöka? Jag pratade med dem och frågade om de kunde hitta någon annanstans? "Nej, vi har ingenting". Då flyttade vi till ett inneboende, och betalade 3 500. Så fort jag flyttade ut då... jag sökte en kurs på en gång. Jag ville göra precis det som jag ville göra, så jag sökte till undersköterskeutbildningen. Nu är kursen slut och vi har flyttat mer än tio gånger..."

För att klara av den knappa ekonomiska situationen och bostadslösheten har mammorna olika strategier. En mamma berättar: "Om jag ska hitta någonstans att flytta så måste jag vänta till den 25. När man flyttar så vill de ha deposition och hyra. Om man hittar en bostad nu i andra hand. Det brukar vara dubbelt. En gång ringde en kvinna mig. Hon sade att hon hade en tvåa på 11 000, så jag skulle vara tvungen att betala 22 000 på en gång. Hur ska jag kunna spara så mycket pengar? Det gick inte".

Rädda Barnen har tagit del av socialtjänstens journalanteckningar för ett antal familjer som har deltagit i denna studie. I ett fall är anteckningarna från tiden då mamman blir akut hemlös. Mamman är arbetssökande och lever på försörjningsstöd. I journalanteckningarna kan man läsa: "Mona säger att hon söker boenden men att hon inte har hittat någonting. Mona undrar vad hon ska göra [datum] då hon måste flytta från andrahandsboendet. Jag informerar att jag inte kan svara på det. Mona säger att hon söker boende via Blocket men att ingen vill hyra ut till henne då hon inte har en lön... Jag informerar att Mona har känt till att hon måste flytta under en längre tid och därför haft god tid på sig att hitta ett annat boende vilket gör att det inte är säkert att hon kommer att beviljas tillfälligt boende om hon inte hittar något. Jag informerar att om Mona inte hittar någonting så får hon i första hand vända sig till sitt nätverk. Mona säger att det inte går då ingen vill bo med två barn".

"I hotellet får vi inte leka. Vi får inte springa eller röra på oss. Man måste smyga annars blir dom arga. Folk sover på dagen också så man får inte leka där..."

Adam, 9 år

Denna mamma uppmanas att söka andrahandsboenden, men trots att hon har försörjningsstöd menar socialtjänsten att man inte kan hjälpa henne att betala en deposition.

Hemlösa barnfamiljer är inte en homogen grupp. Vi har intervjuat föräldrar som jobbar, är arbetslösa, studerar eller är sjukskrivna. De mammor som är sjukskrivna har ofta varit hemlösa under en längre tid, har upplevt våld i nära relationer, har barn med hälsoproblem och/eller lider av depression eller ångestliknande symptom. Det finns mammor som är långtidssjukskrivna och andra som är sjukskrivna under kortare perioder.

Aida som var akut hemlös i två år och har ett barn med kroniska hälsoproblem säger: *"Första gången sa dom du måste skriva in dig på arbetsförmedlingen och jag gjorde det okej. Men jag gick igenom jättemycket och det fortsatte det gick liksom inte att sitta vid en dator. Det går inte, man är liksom inte redo att jobba. När man flyttar hela tiden så man kan inte tänka på framtiden. Barnen kan inte heller tänka på sin framtid. Det går inte att jobba. Om en timme. Om fem minuter. Man tänker åh gud var ska vi ta vägen. Hur länge till måste jag kämpa? Det går inte att hinna med allt".*

I socialtjänstens journalanteckningar kan vi läsa hur en mamma blivit sjukskriven på grund av akut stress i två veckor. Dagen efter att sjukskrivningen har gått ut står det: *"Nora säger att hon går runt på gatan om dagarna då hon inte vet vart hon ska ta vägen innan hon kan sova hos vänner. Nora säger att hon mår dåligt och tar sömnbetter. Nora säger att hon inte har varit på Jobbtorg då hon inte orkar det. Jag informerar att Nora måste fortsätta sköta planeringen med Jobbtorg med daglig närvaro för att hon ska anses vara berättigad försörjningsstöd och att det faktum att hon är bostadslös inte gör att hon kan avbryta planeringen med Jobbtorget".*

Innan Sabina och hennes barn blev hemlösa arbetade hon som timanställd inom vården. Hon har en lärarexamen ifrån sitt hemland och har även kompletterat med svenska kvalifikationer. När bostadssituationen blev akut förlorade hon jobbet. I början sökte hon arbete aktivt, men efter ett par månader blev hon sjukskriven. När Rädda Barnen träffar Sabina lider hon av högt blodtryck och smärtor i hela kroppen.

Hon säger: *"När jag tänker på mitt liv och på mina barn kan jag inte sova på natten. Då blir mitt blodtryck högt och jag har fått medicin som jag tar två gånger om dagen".* Hon berättar vidare: *"Det värsta är att nu kommer jag inte ihåg saker. Min dotter ringde mig idag och påminde mig om vårt möte. Det är hemskt. Ibland sitter jag på tåget och jag har glömt bort vart jag är på väg".*

Hemlösa barnfamiljers utsatthet påverkar inte bara dem själva utan också barn och vuxna i deras närhet. Det kan handla om att släktingar och vänner känner att man måste ge tak över huvudet, vilket i sin tur kan påverka relationer i den egna familjen. Det kan också handla om att man låter den hemlösa familjen "låna en adress", d.v.s. att man är skriven där fast man egentligen sover någon annan stans. På frågan om var familjen är skriven svarar en mamma: *"Hos kompisar och en kusin som hjälper mig nu. Hon bor på [namn på område]. Hon säger att jag kan skriva mig där... men det har varit en tid då jag inte haft någon adress... men man måste ha en adress. Men jag fick låna från en kusin. Jag brukar åka dit för att hämta mina brev. I [namn på område] här så har jag en kusin, men hon har stor familj och så där, det går inte att bo där också." Med henne har jag lånat adress någon gång... Det är inte alltid som folk säger ja direkt. Till exempel en kusin i [namn på område], som jag lånat adress av... hon skulle inte få mera bostadsbidrag..."*

Barnfattigdomsdebatten i Sverige har till stor del handlat om ekonomi och materiella förutsättningar. De flesta forskare inom området är dock överens om att man måste se fattigdom ur ett flerdimensionellt perspektiv.²⁹⁾ Ekonomisk utsatthet är det grundläggande problemet, men konsekvenserna är mer långtgående. I en medskapande studie från Storbritannien där människor som själva lever i fattigdom fick möjligheten att formulera hur fattigdom påverkar deras liv konstaterar man följande:

- Psykologiska effekter – låg självkänsla, vanmakt, ilska, depression, ångest och leda.
- Fysiska effekter – negativa hälsoeffekter.
- Relationella effekter – sociala och personliga relationer påverkas negativt.
- Praktiska effekter – fattigdom påverkar individers möjligheter att göra val och innebär utmaningar för föräldraskapet.³⁰⁾

Dessa konsekvenser av fattigdom framhävs tydligt när familjer dessutom saknar en fast punkt i tillvaron – ett hem – och är återkommande i de berättelser vi tagit del av.

Rädda Barnens arbete mot bostadslöshet i Göteborg

I Göteborg har frågor kring akut hemlöshet och trångboddhet spelat en betydande roll i Rädda Barnens arbete kring barnfattigdom. Under flera år har vi mött barn, unga och föräldrar som lyfter frågan som en av de främsta utmaningarna i vardagen. Situationen i Göteborg är akut.

2015 anordnade Rädda Barnen ett frukostmöte där vi bjöd in representanter från Hyresgästföreningen och verksamma i stadsdelen Angered. Tjänstemän och politiker bjöds in för att ta del av barnperspektiv i frågan. Ambitionen från Göteborgs stad är och har tydligt varit att förhindra att barnfamiljer vräks och att utgångspunkten måste vara att barn alltid behöver ett stadigvarande hem. Staden har också tagit fram en strategi och plan mot hemlöshet (2015–2018). När politikerna och tjänstemännen som deltog i konferensen hörde mer kring barnperspektivet svarade de med att de skulle fokusera på problematiken utifrån ett barnperspektiv. Det här blev också ett startskott i vårt påverkansarbete.

Strax därefter bjöd Hyresgästföreningen in till en konferens där Rädda Barnen ombads att hålla en dragning i ämnet och sedan delta i en paneldiskussion med andra aktörer samt föräldrar som lever i akut hemlöshet. Fokus låg även här på barnens perspektiv och föräldrar berättade om situationen kring att leva i akut hemlöshet och vilka vardagliga utmaningarna och konsekvenser det fick. Här började vi tillsammans påverka politiker och tjänstemän mer intensivt, samt bilda bredare opinion genom medlemmarna i våra respektive rörelser.

Under denna tid av opinionsbildande, påverkansarbete och egna verksamheter (öppna lokaler för att möta boende som lyfter dessa frågor, läxläsning och föräldraforum) har vi och flera andra organisationer haft möten med politiker och tjänstemän i staden som utmynnat i politiska beslut. I december 2015 lovande staden att öronmärka 500 lägenheter för bostadslösa barnfamiljer. Under 2016 öronmärks 250 och under 2017 öronmärks ytterligare 250. Rädda Barnen fortsätter att ha en dialog med staden för att följa upp arbetet.

Påverkansarbetet tillsammans med lokala aktörer har också lett till att beslut om att ha fritids och andra verksamheter öppna längre har fattats. Det möjliggör framförallt att barn i trångbodda situationer har någonsans att göra läxorna.

Ebba Hermelin, skolkurator och drivande inom kampanjen säger:

”Vi måste bygga fler billiga hyresrätter. Det tycker jag att många fler behöver lyfta. Sen vill jag också säga att många vuxna som kommer i kontakt med bostadslösa och trångbodda barn måste mycket tydligare säga ifrån. Jag saknar röster som säger: Nej, så här kan vi inte ha det. Det tycker jag är ett ansvar som man har som tjänsteman, att man slår larm när barn far illa, och barn far fruktansvärt illa”.

Barns rätt till en skälig levnadsstandard

Skadedjur, mögel och extrem trångboddhet upprepas i nästan alla de samtal vi har haft med barn och föräldrar. Man beskriver boendeförhållanden som är långt ifrån minimistandarden för vad som kan räknas som en adekvat bostad. Många familjer bor på, eller har erfarenhet av, hotellhem eller vandrarhem. Där bor man trångt; ofta delar en hel familj på ett rum. Badrum och kök är gemensamt och delas med andra boende. Familjerna som bor inneboende eller delar lägenhet lever under liknande förhållanden. På campingplatserna bor man också trångt i små stugor. I Sverige definieras extrem trångboddhet som minst tre personer på högst 40 kvadratmeter, minst fyra på högst 60 kvadratmeter eller minst fem på högst 80 kvadratmeter. Alla familjer i denna studie har bott extremt trångt under långa perioder, ibland i flera år. Det kan handla om 3–5 personer som lever tillsammans i ett rum på 10 kvadratmeter.

En plats är inte bara fysisk och geografisk, utan ger också upphov till meningsskapande sociala erfarenheter och ger upphov till olika typer av känslor. Känslorna för platsen beror mycket på vilka vi är och varför vi är där. Detta blir speciellt tydligt när vi pratar med de familjer som är placerade på campingplatser. De yngre barnen som bor på en campingplats pratar både om bostadsytan och den yttre miljön som begränsande. De har flera syskon och bor på mycket små ytor. Abdi som är 10 år berättar: *”På hotellet är vi fem stycken i ett rum och det finns inget kök”*. Hamza är 9 år och bor granne med Abdi, han lägger till: *”Det är mitt i skogen och det finns jättemycket myggor!”* Under sommaren bor familjerna bland sommargäster som är där för att ta det lugnt. Sami, en pappa som har bott på en campingplats i 5 månader, säger: *”Du ser själv. Det här huset är för camping en, två eller tre nätter. Inte flera månader. Allt är ett rum – kokvrå, sängar och ett litet bord. Om någon behöver gå in på toaletten måste alla flytta på sig. Vi kan inte sitta vid bordet samtidigt för det finns ingen plats. Vi måste turas om när vi ska äta. Barnen blir rastlösa och oroliga, de vill bara springa iväg”*.

Studier som gjorts om trångboddhet delar ibland upp begreppet i objektiv respektive subjektiv trångboddhet. Objektiv trångboddhet syftar på

boendeförhållanden som inte når upp till en viss utrymmesstandard. Subjektiv trångboddhet handlar om den upplevda trångboddheten och består av två ömsesidigt beroende faktorer: 1) brist på avskildhet för personlig utveckling och 2) överskott på stimulans och interaktion. Både den objektiva och den subjektiva trångboddheten påverkar barns och föräldrars relationer och möjligheter att skapa rutiner för mat, läsläsning, socialt umgänge och vila.³¹⁾

Selma gör hembesök i sitt arbete som sjuksköterska på BVC och berättar om hur det kan påverka en familj med ett nyfött barn att dela bostad med andra: *”För dem som är inneboende så kan de tycka att det stör med ett nyfött barn som skriker, de kan bli oroliga för att de inte får bo kvar där. En del har fått höra det också... att de måste få barnet tystare på natten, det kan göra att de matar det mer än man borde göra för att det ska vara tyst på natten. Det kan vara svårt att få in barnet i naturliga rutiner för man måste styra det till att passa med boendet, istället för att låta barnet gå sin naturliga utveckling”*.

Selma och hennes kollegor möter många familjer som lever i mycket osäkra boendeförhållanden med en standard som är långt ifrån det som generellt anses vara drägligt i Sverige: *”Ur ett barnperspektiv, bara säkerheten till exempel... Det är inte jättelätt för oss att ge dem råd om det eftersom familjerna inte alltid har möjlighet att ändra saker om de bor i andra hand. Det är slitna lägenheter, det kan vara eluttag som är trasiga, dörrar som glappar och så. Och även skadedjur, jättemycket vägglöss och kackerlackor. Det är kallt i många lägenheter”*.

Skadedjur är inte bara vanliga i lägenheter utan förekommer även i campingstugor och på hotellhem. Nadia och hennes tre små barn placerades på en campingplats istället för på en kvinnojour då det inte fanns någon plats i den kommun där de är skrivna. Hon beskriver hur en socialsekreterare körde henne och hennes tre barn till en campingplats där det bodde asylsökande. Familjen blev placerad i en liten stuga: *”Det var jättejobbigt, till exempel med min flicka som hade ont i magen och skulle kissa och vågade inte gå på toa. Sen det var kackerlackor överallt. Jag brukade döda dem, städa, men de kom tillbaka efter liten stund. Och de var rädda, de*

var väldigt rädda barnen. De var väldigt ledsna, de grät hela tiden... När vi vaknade... vi hade känslan av att ha kackerlackor överallt på vår kropp..." Aida berättar om ett av hotellhemmen som hennes familj placerades på: "Det var ganska smutsigt. Det var vägglöss. Vi fick byta lakanen hela tiden. Vi hade bara en säng – en våningssäng och vi var 6 personer. Det var väldigt trångt. Barnen bråkade om platserna. Dom kunde inte sova. Dom vaknade mitt i natten för det var så trångt".

En annan familj är placerad i en lägenhet av socialtjänsten. Lägenheten har tre rum och kök och delas av två familjer. Sabina och hennes barn, en pojke och en flicka på 17 och 15 år, delar på ett litet sovrum och den andra familjen, en mamma och två små barn, har det andra sovrummet. Vardagsrummet, badrummet och köket är gemensamt. Sabina berättar att "i juni fick jag ett andrahandskontrakt genom socialtjänsten. När jag åkte till min lägenhet blev jag chockad. Jag skulle bo i ett litet rum med mina två barn. Rummet är bara 9 kvadratmeter och på bottenvåningen. Samtidigt blev jag förvånad när jag upptäckte att en annan kvinna med två barn bodde i samma lägenhet. Hon tar upp större delen av lägenheten och bråkar med oss om köket. Det gör att vi undviker att laga mat. Istället köper vi med oss hem, äter ute eller hos vänner. Vi är i vårt rum när vi är hemma men det är litet och när man stänger dörren är det dålig luft. Eftersom det är på bottenvåningen vågar vi inte heller öppna fönstret på natten".

Både yrkesverksamma och föräldrar bekräftar att socialtjänsten inte alltid känner till miljön som familjerna placeras i. När vi frågar om varför socialtjänsten placerar familjer på samma boenden som ensamstående vuxna med missbruksproblem säger Emma som arbetar som boendestödare: "Det vet man inte utan det berättar föräldrarna. Men det är ingenting som socialtjänsten tar någon hänsyn till, utan man får placera där man kan hitta en plats, som nödlösning".

Både barn och föräldrar undrar hur det är möjligt att man låter barn bo tillsammans med personer som de upplever som skrämmande och ibland till och med farliga. Aida berättar om sin upplevelse: "När jag ringde till min socialsekreterare som tar hand om oss och berättade att det finns narkomaner här och alkoholister. Vi har träffat dom på trappan. Jag vågar inte låta

mina barn gå ut... Då säger hon till mig att vi har aldrig varit där och vi vet inte hur det ser ut. Du vet inte hur det ser ut, men varför ger du ett sådant boende till barn och familjer?" Även Nadia säger att: "Tre personer från socialtjänsten kom på besök efter två veckor. Jag sa till dom, ni har sagt att jag måste bo här i 3 månader, det klarar jag inte av. Då sa dom, förlåt Nadia, vi visste inte hur det var här och vi ska göra allt för att få er härifrån. Sedan flyttade de oss till en kvinnojour i en annan stad".

Barns rätt till trygghet och skydd

Känslan av otrygghet förstärks både för barn och föräldrar av att inte veta hur länge man får stanna på samma plats. Alla familjer som vi har pratat med har flyttat mellan olika typer av boenden, ofta under flera år. Ibland har man även blivit flyttade mellan samma boenden, eller mellan till exempel stugor och vandrarhem på en campingplats. Ofta får man besked med kort varsel att man ska packa ihop sina saker och flytta. Aida berättar: "Efter det hamnade vi på samma hotell igen. Ett rum, det fanns ingenting. Vi fick bo där två veckor. Sen ner till socialtjänsten igen... Vi fick en massa olika hotell och till sist fick vi en tillfällig lägenhet. Där fick jag bo sex månader. Barnen trivdes. Dom hade kul. Det fanns fotbollsplan. Lekplats. Dom hittade kompisar. Det var lätt att ta sig till skolan. Där mådde vi lite bättre. Till slut ringer socialtjänsten. Ni kan inte bo kvar. Det är för dyrt. Då fick vi flytta till ett hotell igen. Och sen fick vi bo på ett vandrarhem som låg långt bort från barnens skolor. Mina barn orkade inte. Dom sa mamma det är för mycket. Varför är skolan så långt från oss? Varför får vi bo på detta sättet? Varför får vi ingen lägenhet? Min son, den äldsta, fick höra att andra barn hade lägenhet. Han sa, mamma varför får dom lägenhet? Vi som har väntat så länge. Varför får inte vi det? Då förklarade jag till mitt barn, lugnt, för jag vill inte visa att jag är ledsen, det kommer att bli vår tur också. Han sa: Mamma, jag orkar inte".

Anas är 16 år och bor i en liten campingstuga med sin mamma och syskon: "Ibland sitter jag och lyssnar när mamma pratar med socialen genom en tolk. Dom säger till henne – du måste söka en bostad. Ni måste kontakta någon som kan ge er en lägenhet, vi betalar såhär mycket pengar för er. Ni får en vecka förlängning. Om ni inte hittar så får ni en vecka till. Så håller de på

"Här bor jag med min familj. Det är trångt och det finns ingen plats att läsa eller leka".
Hamza 9 år, boende på campingplats

hela tiden. Hur ska vi göra? Kommer dom att slänga ut oss nu om en vecka för vi har inte hittat något? Hur hittar man? Var hittar man? Finns det ens något? Är det vi som är dåliga? Mamma är förtvivlad. Då blir hon också förvirrad och det blir vi också som barn. Efter ett tag förstår vi varför hon känner så. Vi behöver en bostad men vi hittar ingen. Det påverkar mig också. Jag tänker på det hela tiden, men vi vet inte hur vi ska göra".

Anas berättar vidare att: "Vi kom till campingplatsen i januari. Vi visste inte var vi var och stannade i stugan. Det var mörkt och kallt, jag tror vi var i en chock... En gång fick vi en lägenhet men vi fick bara vara där i 10 dagar. Det var bra där men sen kom jag hem från skolan en dag och tre personer från socialtjänsten var där. Dom skulle tvinga oss ut ur lägenheten. Vi sa men vi har ingenstans att ta vägen mer än gatan. Socialtjänsten kontaktade campingplatsen igen men vi skulle ta oss hit själva med alla våra saker. Vi fick hyra en bil och en svensk kvinna som min syster känner fick köra oss. Det var den värsta dagen i mitt liv. Nu bor vi på camping igen. Förra veckan flyttades vi till vandrarhemmet från en stuga. Där fick vi två rum. På måndag ska vi flytta igen. Vi vet inte vart, men vi tror det är här någonstans. Jag går runt och grubblar hela tiden. Jag brukar gå på långa promenader. Man vill liksom bara försvinna".

Anita berättar hur hon och hennes två barn, först hamnade på en kvinnojour och sedan i skyddat boende. Familjen hyrde sedan en lägenhet i andra hand, men när socialtjänsten inte betalade i tid fick de inte bo kvar. Det blev kris. "Jag fick packa ihop alla våra saker och socialen hyrde ett förråd till oss. Sedan fick vi ett hotellrum i ett industriområde på andra sidan av staden. Vi kom dit och det fanns bara två sängar i rummet. Jag sa till och vi fick en säng till men då kunde vi knappast röra oss i rummet för det var så litet. Det luktade illa på toaletten och det var många olika sorters människor där. Det värsta var att varje dag fick jag ta med vår väska, lämna barnen i skolan och sedan gå till socialkontoret. Vi blev bara beviljade boende en dag i taget. Det var kaos och jag trodde jag skulle bli galen. Det fanns inte heller någonstans att tvätta. Jag åkte och lämnade smutsiga kläder i förrådet och tog nya därifrån. Så här höll vi på i två veckor. Mina barn mådde fruktansvärt dåligt under den här tiden. Min son tycker fortfarande inte om att åka tunnelbana".

På många hotellhem bor det både barnfamiljer och ensamstående personer som kan ha beroendeproblematik och/eller psykiatrisk problematik. Sabina beskriver hur det var på hotellhemmet där hon och hennes barn bodde i sju månader: *"Det var många familjer och många barn. Det fanns också människor som drack alkohol. Dom sprang runt mycket i korridorerna och det fanns hundar också. Vi är inte vana vid hundar. Vi var jätterädda. Speciellt på natten".* En annan mamma berättar: *"När jag bodde där så kommer en narkoman och knackar vid ett-tiden på natten... jättehårt och väcker mina barn. Man kan inte heller leva så. Alltså vi lever under stress. Panik. Vi är rädda. Vi tänker det kommer att hända någonting. Alltså man har inte ens en telefon att ringa och söka hjälp. Det finns ingen personal, inga vakter, ingenting. Alltså du får sköta om dig själv. Dom sa bara till mig att om det händer något så får du ringa polisen. Du får lära dig att ringa polisen. Men man kan inte behandla ensamma mammor och barnen så. Dom kan inte behandla barnen så..."*

Flera mammor och barn har varit utsatta för våld och deras utsatta situation är en direkt konsekvens av att de har varit brottsoffer. Nadia levde under många år i ett förhållande där hon och hennes tre barn blev slagna. Förskolan gjorde en orosanmälan och socialtjänsten sa till Nadia att de skulle omhänderta barnen om hon inte lämnade sin man. När Rädda Barnen intervjuar Nadia har hon tillsammans med sina barn, i över ett års tid, flyttat mellan fem boenden och tre kommuner. Hon har bott på vandrarhem, kvinnojour, campingplats, skyddat boende och andrahandskontrakt genom socialtjänsten. Nadia säger att hennes barn mår dåligt av situationen och att de har börjat be om att flytta hem till sin pappa igen. Trots att pappan varit våldsam både mot barnen och mamman har han träffat barnen regelbundet genom en kontaktperson hos socialtjänsten. När vi träffade Nadia skulle hon till familjerätten följande dag och hon var orolig. *"Mina barn säger att det här är lidande. Att flytta så mycket och att resa så långt. De säger snälla mamma, och gud mamma, ska vi flytta tillbaka dit? Det var jättefint, vi hade det jättebra, vi hade en fin lägenhet. Pappa har ändrat sig, han slår inte nu. Han är rädd för polisen, han är rädd för socialtjänsten. Han har blivit väldigt snäll, snälla mamma, ska vi flytta hem igen?"*

"Snälla tänk på att vi är människor som er. Vi behöver en bostad. Vi behöver plats. Våra barn behöver plats att studera, sova, äta, laga mat, leka – att bli behandlade som människor. Vi vill arbeta och leva ett normalt liv precis som er."

Sami, pappa

FAMILJEN NOOR

— EN FALLSTUDIE

Familjen Noor kom till Sverige från Syrien 2013. Ett år senare blir familjen erbjuden en kommunplacering i en kranskommun till Stockholm genom arbetsförmedlingens etableringsprogram. Familjen tackar ja och skriver kontrakt på den genomgångsbostad som erbjuds av kommunen. Föräldrarna börjar läsa SFI och gå på arbetsträningsprogram. De fyra barnen börjar i skola och förskola, de får vänner och lär sig svenska snabbt.

På kontraktet som familjen skrivit med kommunen står det att man kan disponera genomgångsbostaden i upp till fyra år, men familjen får besked att man måste flytta efter två år. När två år har gått vänder sig pappan till kommunen för att fråga om råd, man får då muntligt besked att man kan stanna ytterligare ett år i lägenheten. Ett halvår senare börjar socialtjänsten att prata med familjen om att man nu måste söka bostad på egen hand. I socialtjänstens journalanteckningar finns tre olika datum för utflytt nedskrivna.

Det kommer rapporter från skolan att barnen har svårt för att koncentrera sig och att den äldste sonen ägnar all sin tid åt att titta på bostäder på Blocket. Symptomen hos pappan som lider av posttraumatisk stress och funktionsnedsättning till följd av skottskador från hemlandet förvärras. Familjen gläds åt att mamman har fått anställning på en förskola nära hemmet men oroar sig över att hon inte kommer att kunna arbeta om de inte har någonstans att bo.

Familjen har endast en kort tid i flera bostadsköer i närområdet och uppmanas söka bostad på andrahandsmarknaden. Socialtjänsten förklarar för familjen att "... ett eventuellt kontrakt är ett avtal mellan dem och uthyraren. Kommunen har ingenting att göra med hyresförhållandet." Familjen söker ett stort antal lägenheter runt omkring den kommun de nu är bosatta i, men förgäves.

I anteckningarna från familjens sista möte med socialtjänsten innan avhysningen står det: "Syftet med mötet är att klargöra vad som händer om familjen inte flyttar ur sin lägenhet [datum]. Hyra för [månad] kommer inte att beviljas då sökande saknar giltigt kontrakt för sitt boende. Vidare informeras om vad som händer om de inte flyttar ut. Paret säger sig vilja flytta ut men vill veta vad som händer. Om de inte lyckas hitta annat boende återstår endast vandrarhemsboende. Information ges att det kan innebära att de tvingas flytta mellan olika platser eftersom vandrarhem ofta är fullbokade. De vill ha hjälp av [namn] att söka boende och är beredda att acceptera en lägenhet var som helst i landet...Det var starka känslouttryck på mötet...De är under stor press och förtvivlade. Kvinnan arbetar på ett dagis. Barnen går i skola och trivs och mannen har sina vårdkontakter".

Flera kommuner har nyligen fattat beslut om att nyanlända familjer endast garanteras boende i två år. Därefter måste de skaffa boende på egen hand oavsett förutsättningar som finns på den öppna bostadsmarknaden. Dessa beslut har fattats utan att kommunerna har genomfört barnkonsekvensanalyser eller beaktat barnets bästa. Rädda Barnen har under arbetet med denna rapport sett flera exempel på hur familjer försätts i mycket svåra situationer och förpassas till akut hemlöshet. Detta försvårar etableringen och riskerar att få allvarliga konsekvenser för barn.

Precis som i familjen Noors fall uppmanas familjerna att söka, eller ta upp alternativa korttidslösningar i andra delar av Sverige. När man har tackat nej har det ekonomiska biståndet för boende dragits in. Det råder oenighet om hur socialtjänstlagen ska tolkas. Dock bör kommuner beakta domen i det prejudicerande rättsfallet RÅ 2004 ref. 130. Denna dom handlar om en familj som avböjde erbjudandet att flytta till en annan del av landet och därför blev nekade ekonomiskt bistånd av den kommun de var skrivna i. I domen fastslogs att familjens val att inte flytta skall respekteras. Vistelsekommunens vägran att utge bistånd till boende ansågs därför strida mot socialtjänstlagen.³²⁾

Barns rätt till bästa möjliga hälsa

Både barn och föräldrar mår dåligt av att vara bostadslösa. Både den fysiska och psykiska hälsan kan påverkas. Camilla är barnsjuksköterska och möter bostadslösa barn i sitt arbete: *"Barnen mår jättedåligt, de mår otroligt psykiskt dåligt. De uppvisar många stressyndrom, det toaletten. Socialtjänsten placerar inte bara barnfamiljer på vandrarhem, utan det kan även vara att det är personer som är i aktiva missbruk och den typen av grejer, och det kan vara väldigt skrämmande för ett barn. Barn kan få problem med magen och urinvägar för att de inte vågar gå på toa. Den där otryggheten, att inte veta vad som ska hända, det tär väldigt mycket på barnen. De frågar ofta sina föräldrar om vad som ska hända och vad de ska göra. Föräldrarna frågar i sin tur oss, och det är ingen som har några svar, mer än att man måste vänta. Jag vet också att det är barn som i princip har blivit apatiska, som stänger av fullkomligt för att det är en så hög stressnivå".*

Många föräldrar uttrycker oro för sina barns hälsa. Sabina berättar att hennes 14-åriga dotter är tyst och tillbakadragen. Hon skrattar inte och gör inte saker som andra flickor i hennes ålder. Sabina visar Rädda Barnen ett läkarintyg och säger: *"Under den senaste månaden har min dotter varit på sjukhus flera gånger. Hon har anemi för hon äter så lite och hon är så trött. Doktorn säger att jag måste laga bra mat till henne som det är mycket järn i. Men där vi bor så går det inte. Hon sover dåligt och får hjärklappningar. Då säger hon mamma, mamma jag mår inte bra. Kan du kolla min puls".*

Även de tonåringar som Rädda Barnen har pratat med beskriver att de känner sig stressade och ledsna. Hanna som är 17 år och tar ett stort ansvar för att hjälpa sin mamma säger: *"Jag pratade med socialtjänsten och frågade om min mamma kan få hjälp för hon kan inte svenska. Då sa dom nej det går inte hon ska bo här då måste hon klara sig själv... Vi har ingen familj här som kan hjälpa oss. Det är bara jag och min mamma. Det är bara jag som kan svenska. Jag är mycket stressad och ibland gråter jag".*

Anas som bor med sin mamma och syskon på en campingplats säger: *"Alla familjer går igenom problem, men det här är för mycket. Jag tycker så synd om min mamma att hon måste gå igenom det här. Det är synd om mina*

småsyskon också. Jag tycker också att det är jobbigt men jag är 16 år och jag känner att jag måste vara stark för dom andra. Det börjar bli för allvarligt nu".

I några av de familjer vi har intervjuat finns det barn som behöver specialistvård på grund av funktionsnedsättningar eller kroniska sjukdomar. Bostadssituationen har då påverkat deras möjligheter att ta sig till den vård de har rätt till. Nadias 6-åriga son fick syrebrist vid födseln och har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som påverkar hans rörelseförmåga. Han lider också av epilepsi. I nästan 7 månader var familjen placerad på ett tillfälligt boende som låg över en timme ifrån den stad de tidigare var bosatta i. *"Jag sa till socialsekreteraren att jag måste till [namn på stad] med min son. Skenan för handen och skoinläggen passade inte längre. Jag sa jag måste beställa nya och en läkare måste träffa honom för hans epilepsi, han har ju medicin för det på morgonen och på kvällen... Vi fick ta bussen till [namn på stad]. Om vi hade tid klockan tio, fick jag väcka mina tre barn klockan fem på morgonen. Sen att mata dem, klä på dem, förbereda dem, göra matsäck. Hela processen och resan tog flera timmar. Flera timmar. Vi var tvungna att byta buss flera gånger. Runt klockan sju på kvällen var vi hemma. Alltså, när vi var framme vi brukade alla gråta. Barnen grät, jag grät. För att de ville inte åka tillbaka dit, det ville stanna i [namn på stad]".*

På de flesta hotellhem och vandrarhem måste man dela kök med andra, vilket påverkar familjernas kosthållning. Anita berättar att under vissa perioder har hon och hennes barn levt på billiga hamburgare för att man inte hunnit eller orkat laga mat på grund av boendesituationen: *"Ah, vi åt hamburgare hela tiden. Vi äter fortfarande inte hamburgare. Därför att det var... ja, vi tycker inte om det längre. Varje dag hamburgare. Vi hade ingen tid att laga mat heller för att jag var jättetrött. I huvudet hade jag hundra saker och jag visste inte vad ska hända i morgon".*

Aida berättar att på ett ställe där de bodde vid flera tillfällen och under längre perioder fanns det bara en mikrovågsugn och inga förvaringsutrymmen. *"Jag fick handla mat varje dag. Det blev jättedyrt. Jag har en son som är opererad i tarmarna och han får inte äta fryst mat. När han började äta fryst mat så började han må dåligt. Han fick ont och allt. Det gjorde mig stressad. Jag tänkte att han skulle behöva opereras igen. Jag fick ett intyg från*

läkaren att han får inte äta fryst mat. Han måste äta hemlagad mat men jag hade ingenstans att laga mat”. Aida fortsätter: ”Han hade ont och det var en sen kväll och så tänkte jag... Han har problem när han kräks... Han har blivit opererad i tarmarna. Ibland blir det blockerat och då spyr han... Den kvällen ringde jag ambulansen... Men jag tänkte jag har fyra barn kvar. Hur ska jag ta mig dit. Det finns inga spårvagnar, inga bussar... Ambulansen ville inte ta emot alla oss. Dom tog bara emot han... Jag fick åka till sjukhuset med en taxi och betalade 350 kr med alla barnen. Sen fick jag ta en ny taxi och lämna alla barnen hos min morbror här i [namn på bostadsområde]. Jag lämnade barnen och min kusin följde med mig. Han var där, jag var orolig han måste opereras igen. Han åt fryst mat. Det han inte får. Så blev jag också stressad. Jag tänkte på barnens skolor. Jag måste vara här. Gå ditt på morgonen. Ta barnen till skolan, åka tillbaka till sjukhuset. Det var inget liv. Jag kände mig nere. Alla intyg som jag fick av läkaren på sjukhuset gav jag till socialtjänsten men dom brydde sig inte om intygen. Jag hade själv läkarintyg att jag var för stressad, för nervös...att jag inte kunde sova. Jag vaknade kl. 3–4 på morgonen. Jag kunde inte sova. Det var för stressigt”.

Selma som är sjuksköterska lyfter även hur föräldrarnas välmående påverkar barnen: ”Ja, det gör ju att hela familjen mår mycket sämre, för man kan inte ha ett normalt liv. Livet blir så påverkat. Om det är föräldrar som själva inte mår bra, då blir deras omsorgsförmåga väldigt påverkad, har jag upplevt. Då är det mycket svårare att få det att fungera. Att ta mediciner, passa tider, komma ihåg tider, kallelser kanske inte kommer fram. Ja, det påverkar ju allt”. Hon menar att när barn flyttar runt mycket kan det även påverka deras rätt till vård och omsorg: ”Det blir inte så mycket kontinuitet på BVC, i olika kontakter, och med logoped eller förskolor som kan se deras utveckling över en lång tid. Det är ofta några som kan falla mellan stolarna, man går några gånger hos någon och sedan uteblir de för att de flyttat... och så börjar man om på ett annat ställe, de missar besök och så vidare. Ja, det glöms bort helt enkelt. Och även bara en känsla man får för en familj när man ser dem över en längre tid, då får man ett förtroende och en bild av barnet som man inte får bara på något enstaka besök. Den kontinuiteten, det blir ju bristande om man måste flytta runt hela tiden. Jag har minst ett barn som skulle behöva en neuropsykiatrisk utredning om autism och som har jättestora svårigheter, men det blir uppskjutet hela tiden på grund av bostadssituationen. De bor aldrig

tillräckligt länge på ett ställe för att det ska bli en kontinuitet i besök på BUP, logoped och förskola. För just den här familjen, så har de flyttat 4–5 gånger på två månader, då orkar dom inte resa 2–3 timmar för ett logopedbesök”.

Barns rätt till vila, lek och fritid

Lek, rekreation och vila är grundläggande för barns hälsa och välbefinnande. Det påverkar hur barndomen blir och det är fundamentalt för barns rätt till optimal utveckling, för främjandet av barnets återhämtningsförmåga samt för förverkligandet av barns rättigheter. Miljöer där barn har möjligheter till lek och rekreation skapar förutsättningar för kreativitet. Vila säkerställer att barn har nödvändig energi och motivation till att delta i lek och utvecklande aktiviteter. För majoriteten av barn som är hemlösa är dessa rättigheter mycket begränsade. På en av de campingplatser som vi besökte beskriver en grupp med sex barn i åldrarna 8–11 år hur deras lek begränsas, inte bara av att de bor mycket trångt utan även av rådande begränsningar och attityder bland andra gäster och campingens personal. ”Det finns vissa gränser där vi inte får gå. Där borta finns en backe som är rolig att cykla nedför men då tar han cyklarna... Den stora mannen med hunden tar cyklarna. Han bor där och har två hundar... Varje gång vi börjar leka kommer han ut. Vi får inte leka för många samtidigt och synas för mycket. Han säger varför leker ni här? Ni får inte leka här!” Som svar på frågan om vad de brukar göra på dagarna säger en pojke: ”Vi gör inte så mycket... Vi brukar spela boll här framför men då kommer folk och klagar och skriker på oss. Då säger våra föräldrar till oss att vi måste gå in.”

Sami, som är pappa till två av pojkarna i fokusgruppen, bekräftar barnens berättelser: ”Det kör bilar här utanför och det är farligt för barnen. Dessutom klagar personalen på barnen hela tiden. Dom ser inte dom här barnen... Dom säger ’Det är för mycket spring’. Och dom som bor på campingen också. Dom kommer ju hit för att vila och våra barn är här. Dom frågar sig nog ’varför kom jag hit?’ Egentligen har dom ju rätt. Dom har kommit hit och betalat för att ta det lugnt”. Han fortsätter att säga: ”Barnen vill ju leka. I morse när vi gick förbi där nere sa barnen ’Dom två familjerna skriker på oss när vi är ensamma och går förbi här’. Jag sa ’Okej, vi går någon annanstans’.

Det är jobbigt för barnen”. Sami säger vidare att han inte vill skapa några problem så han har inte berättat för socialtjänsten eller pratat med personalen. Istället försöker han att få barnen att leka någon annanstans.

Familjer som delar boende med främlingar berättar att det är påfrestande både för barnen och föräldrarna. När det bor många personer som mår dåligt nära varandra kan det lätt leda till konflikter som påverkar barnen negativt. Nadia berättar att när hon och hennes barn bodde på en kvinnojour hade de problem med grannfamiljen. ”Den här kvinnan var på mig hela tiden. Please, dina barn, de låter, de skriker, de leker. Så vad ska jag göra? Men det är tre barn, de har ingen förskola, de har inte någon annan aktivitet, de har ingenting. Men vad ska jag göra? Jag kan inte tysta ner dem, jag vet inte vad ska jag göra. Hon var på mig hela tiden. Jo men hon var ju väldigt arg, väldigt otrevlig hela tiden. Det var en annan sorts problem också, barnen som brukade säga ’mamma, vi hälsar på henne, hon svarar inte, hon är väldigt otrevlig mot oss’. De berättade ’mamma när vi leker tillsammans, ibland det är några leksaker, det är hennes son har och som vi leker. Hon säger inte lämna tillbaka, bara drar från oss.”

Sabinas 15-åriga dotter Sabrin vill inte vara ensam hemma i den lägenhet som de delar med en annan familj. ”Mina barn säger att när jag inte är där vill dom inte vara i lägenheten. Min dotter följer med mig till min kvällskurs och sitter där under hela lektionen. Men nu på vintern, efter skolan känner hon sig trött och mår dåligt. Då kan hon inte följa med mig så då får hon vara hemma hos mina vänner i stället.” Hon berättar vidare att ”min son är förändrad. Han är arg och skriker åt mig mycket. Han går till sina vänner hus eller är ute”. Emma som är boendestödare men tidigare arbetade i en skola berättar: ”Där mötte jag ju ungdomar som man såg var i riskzonen för att råka illa ut och hamna i kriminella sammanhang som var farliga... min uppgift var att arbeta med deras föräldrar, och där såg man att trångboddhet var en stor faktor. Många som bodde väldigt, väldigt trångt, med många syskon och de äldsta barnen, men även de små, det finns inget utrymme så man får vara ute istället. Och då är man på torget och hänger. Där hänger också folk som vill rekrytera yngre ungdomar. Så det hade en väldigt konkret betydelse för de ungdomarnas liv. Och det var också något som föräldrarna pratade med mig väldigt mycket om”.

Sara som bor inneboende med sin 6-årige son hos en äldre man i en tvåa säger: ”Han är gammal. Han vill ha det lugnt och tyst och vi kan inte prata lite högt. Eller lyssna på musik och någonting. Hela tiden säger han – sch, sch, sch. Och hela tiden säger jag till min son att han inte får springa eller föra oväsen. Min son säger till mig att mamma du är elak. Jag vill bara leka”. Sara berättar också att hon inte får bjuda hem andra barn. ”Om någon ska komma hem till mig måste jag först berätta för honom. Jag måste lova att de inte har barn och de kan inte stanna sent för han vill att det ska vara tyst.”

Pauline och hennes son Michael som är 8 år bor också inneboende, för tillfället hos en äldre dam. Hon berättar att hennes son nyligen sagt: ”Mamma, jag är jättetrött på det här, varför kan inte mina kompisar komma hit”. Hon menar att det har varit jättesvårt för henne som mamma att säga till andra föräldrar att deras barn inte kan komma hem till hennes son. Hon beskriver hur bostadssituationen påverkar Michael: ”Till exempel igår sa han ’Mamma jag vill titta på tv’. Han hade sett att det finns en tv i vardagsrummet. Han frågade damen men hon sa nej, han fick inte vara där. Han kom tillbaka och grät. ’Mamma jag kan inte titta på tv’. Han är ett barn, han är en free spirit. Men han måste leka i det lilla rummet, allt måste hända i rummet. Men barn, de känner att de vill leka i alla rum, men det får de inte”. Pauline och Michael har flyttat över 15 gånger de senaste fyra åren. Ibland har det varit långa resvägar till skolan. Pauline arbetar som timanställd inom äldreomsorgen och arbetar olika tider och på olika ställen. ”Ibland har vi varit tvungna att vakna kl. 4.30 på morgonen för att jag ska komma i tid till jobbet. Det är inte normalt för ett barn. Han säger ’Mamma kan jag inte få sova’. Men om jag ska börja jobba måste han vara i skolan halv sju. Om vi bodde på ett ställe skulle han kunna lära sig att gå eller åka buss till skolan själv snart men det går inte nu. Allt handlar om bostadsfrågan.”

Barn som är hemlösa under en längre tid saknar inte bara en plats att leka och vila på där man bor, det blir också svårare för dem att vara med på fritidsaktiviteter eller utöva någon sport. Aida berättar: ”Problemet är att man inte får någon stabilitet för barnen. Att man vet att man är på ett ställe. Att man slipper flytta hela tiden. Bor man så långt, bor man närmare. Att man inte har nåt bra. Att barnen ska ha det bra. Att dom kan få

sin lekplats. Som jag har lovat jättelänge mina barn, att skriva in dom i fotboll. Jag lovade hela tiden men vi bor så långt att det inte är säkert att vi ska bo där. Så man kan inte göra det”.

”Den stora mannen med hunden tar cyklarna. Han bor där och har två hundar... Varje gång vi börjar leka kommer han ut. Vi får inte leka för många samtidigt och synas för mycket. Han säger 'varför leker ni här? Ni får inte leka här!'”

Ridwan, 7 år, boende på campingplats

Rädda Barnens stödverksamhet på tillfälliga boenden

Flera av Rädda Barnens lokalföreningar bedriver läxhjälp, lekstunder och familjeaktiviteter för barn och föräldrar som bor på hotellhem eller i genomgångsbostäder. Familjerna är ofta mycket trångbodda och på vissa boenden saknas det barnvänliga platser både inomhus och utomhus. Bland annat bedrivs denna typ av verksamhet av volontärer i olika delar av Stockholm och i Malmö. En eller flera gånger i veckan ordnar man aktiviteter för barnen, spelar spel, pysslar och leker. Ibland åker man också på utflykter.

Rosengårds lokalförening i Malmö bedriver barnverksamhet på ett vandrarhem i området sedan flera år tillbaka. Familjerna bor trångt och har inte tillgång till det lekrum och kök som finns på boendet till vardags. Pia Jensen som ansvarar för gruppen berättar att för många barn har gruppen blivit en trygg fast punkt i vardagen. Många barn fortsätter att komma också när de har flyttat till ett annat boende. Även föräldrarna tycker om att komma för att fika och leka med sina barn i ett sammanhang utanför det rum som hela familjen delar.

I Västertorp i södra Stockholm, har Stiftelsen Hotellhem i Stockholm ett av sina största boenden för familjer som är utestängda från den ordinarie bostadsmarknaden. Rädda Barnens lokalförening driver läxhjälp för barn och stöttar även föräldrar som behöver hjälp med det svenska språket. Föreningen har också organiserat utflykter och klädbytdagar och de har satt ihop en informationsbroschyr för familjer som är nya i området. När flera av familjerna blev uppsagda i förtid hjälpte volontärer till i kontakterna med bostadsbolaget och socialtjänsten. Uppsägningarna drogs då tillbaka och familjerna har fått mer stöd från stadsdelen med att söka bostäder. Nu har också flera föräldrar på hotellhemmet börjat engagera sig som volontärer och hjälper till att organisera aktiviteter.

”Jag har mina kompisar här. Jag har hela mitt liv här. Nu vill jag inte flytta mer. Jag vill stanna här. Nu när jag har fått mycket kompisar säger man att jag ska flytta. Det kommer inte att funka att jag ska flytta... Jag kommer att må jättedåligt.”

Hafsa, 11 år

Barns rätt till utbildning

Forskning visar att den tidiga barndomen är grundläggande för barns utveckling. Bland annat i den omskrivna Marmotkommissionens rapport, *Closing the Gap in a Generation*, konstaterade man att om man vill tackla ojämlikhet måste man ge alla barn den bästa möjliga starten i livet.³³⁾ Den rapporten har i sin tur inspirerat flera av Sveriges kommunala hållbarhetskommisioner. Förskolan och skolan är centrala och viktiga delar av alla barns liv. Det är också något som flera av föräldrarna i denna studie påpekar. Pauline säger: *”Det har jag kämpat med under alla år, han måste ha samma skola åtminstone. Ja, jag kan inte flytta honom varje gång vi flyttar. Han måste få fortsätta träffa samma kompisar och lärare.”* Hon menar att det är viktigt att det finns vuxna som känner hennes son och som känner till hans bostadssituation eftersom det påverkar hur han mår, även om det känns jobbigt för henne som mamma att behöva berätta. *”Om han bor så trångt... han är redan instängd här, han är inte så fri som barn, är det så att han går med sådana känslor till skolan varje dag... ska kunna fungera bra så måste det börja hemifrån. Men hemma är det inte så bra”.*

Alla föräldrar som har barn i skolåldern säger att det har varit viktigt att barnen går i samma skola, även om det har inneburit långa resvägar. De menar att när man inte vet hur länge man ska bo på en plats kan man inte byta barnens skola fast resorna kan vara både psykiskt och fysiskt påfrestande. Aida säger: *”Dom mådde inte bra. Mina barn ville inte gå till skolan. Dom sa ’mamma det är för långt’. Dom fick ibland sova på bussen. När dom kom till skolan satt dom och somnade på stolarna. Det påverkade dom jättemycket.”* Aida berättar också att under tiden som hemlösa var hennes barn sjuka mycket. *”När en är sjuk kan inte resten av barnen gå till skolan eftersom jag är en ensamstående mamma. Jag skulle aldrig tillåta mina barn att gå så långt själv till skolan. Dom hade mycket frånvaro från skolan. Men det är socialtjänstens fel för om dom vet att vi bor en timme från skolan... Till slut fick vi hjälp av min äldsta sons skola. Men bara han fick hjälp med en taxi, inte de andra barnen. Det var alltså skolan som betalade men socialtjänsten ville inte hjälpa.”*

För de socialsekreterare som vi pratat med är det otydligt vilken typ av hjälp de kan eller ska ge i fall där barn placerats långt från skolan. *”Vi lägger ganska mycket ansvar på föräldrarna. Jag upplever att många föräldrar är väldigt, att man tar det på allvar. Man tar ett väldigt stort ansvar där. Det tycker jag. Jag tror att det nu finns någonstans, att det står, att socialtjänsten ska vara behjälpliga till att barnen ska få tillgång till sin skola och så där. Men jag har bara beviljat taxi till barn som har blivit familjehems-placerade tillfälligt. Vi är restriktiva med det. Det förs en diskussion om det nu. Det här med riktlinjer, det tror jag är något som socialstyrelsen har sagt... det har lyfts, att socialtjänsten har ett ganska stort ansvar. Jag kan bevilja till exempel taxi tillsammans med min chef.”*

Familjer med små barn i förskoleåldern berättar för oss att deras barn under långa perioder inte har gått i förskola på grund av boendesituationen. För barnen innebär detta ofta en brist på stimulerande miljöer som främjar utveckling och kreativitet. För föräldrarna innebär det att man hela tiden känner en press och ansvar att trots den kaotiska boendesituationen hitta på saker för barnen vilket i sin tur leder till stress och utmattning. Nadia berättar om tiden som hon och hennes tre små barn bodde på en kvinnojour: *”Barnen kunde inte vara ensamma i lekrummet. Så jag följde med, men då kunde jag inte laga mat. Jag borde vara med hela tiden. Barnen hade ingen förskola”. När Nadia flyttade till skyddat boende skrev hon in barnen på en förskola/skola i närheten. ”Jag anmälde barnen till förskolan och skolan i det området. Sedan väldigt hastigt, sa de till mig, nästa vecka ska du flytta till nytt boende. Jag blev väldigt, väldigt ledsen, nu jag tvättade och städade och rensade väldigt mycket, vi hade precis vi börjat vänja oss. Men vi ville jättegärna vara kvar. Men de sa nej, det här är bara tillfälligt, ni får inte bo kvar och du är tvungen att flytta till annat boende. Det tar en timme att åka. En timme att komma tillbaka hem. På eftermiddagen en timme att åka och hämta. Sen en timme. Det är fyra timmar fram och tillbaka varje dag. Och sen barnen blir jättetrötta, orkar ingenting. Men jag vågar inte flytta på dom igen för där vi är nu är också tillfälligt”.*

Rädda Barnens arbete på Centrum för barn och ungdomar i utsatta livssituationer

Till Rädda Barnens Centrum kommer barn och ungdomar som på olika sätt mår dåligt för att få stöd av en psykolog eller socionom. Rädda Barnens medarbetare har, precis som många andra yrkesverksamma, kommit i kontakt med barn som är påverkade av att vara bostadslösa och extremt trångbodda.

Så här säger Centrums personal:

”Det viktigaste är ju att lyfta fram att boendesituationen påverkar den psykiska hälsan mycket för barnen, man kan lätt tänka Maslows behovstrappa: har du inte de grundläggande behoven tillgodosedda är det svårt att kunna tillgodogöra sig de andra delarna...”

”Har träffat flera barn som passar in under beskrivningen och jag tänker att något som är viktigt är att betona hur starkt bostadsfrågan försvårar effekten av alla andra insatser såsom exempelvis terapi. Ibland har barn ”remitterats” hit till Rädda Barnen just för att de mått dåligt över en osäker bostadssituation och där man efterfrågat psykologiska insatser på ett praktiskt problem. Väldigt oekonomiskt då det säkert är dyrare att gå till en psykolog en gång i veckan än att få hyran betald.”

”Jag sitter precis med ett sådant ärende. Där jag i förra veckan var på ett möte kring familjens boendesituation. En familj som har befunnit sig i Sverige sedan 2013, fick först avslag på sin asylansökan och flyttade under flera år runt hos vänner då de överklagade beslutet. I augusti 2016 fick familjen uppehållstillstånd. Ensamstående mamma med fyra barn... De har inte fått någon hjälp med boendesituation och barnen har påverkats mycket.”

För många hemlösa barn är skolan den enda fasta punkt som ger en viss trygghet och kontinuitet. Som en del av den här studien träffade vi en grupp barn i åldern 8–12 år vars familjer just fått besked om uppsägning av sina korttidskontrakt. Barnen var mycket ledsna över att man kanske måste byta skola. Dessa barn hade bott i Sverige i mellan 3 och 4 år efter att ha kommit som flyktingar från Syrien. Hala som är 12 år säger: *”Det var mina kompisar som lärde mig svenska. Utan dom skulle jag inte kunna prata så mycket. Dom är jättesnälla och jättetrevliga mot mig... Jag går med dom. Jag är lika som dom. Mina kompisar säger inte – hon kommer inte från Sverige. Dom säger inte hon är inte som oss eller hon kan inte prata svenska som oss. Dom är jättesnälla mot oss. Vi känner oss trygga här.”* Hon fortsätter: *”När dom säger att vi ska flytta... det påverkar mig... det gör att jag minns allting från Syrien... När jag sitter på lektionen så tänker jag är det sista gången, sista veckan jag ser dom... Jag vill gråta, det känns som... jag vill ha luft... men jag kan inte andas...”* När Rädda Barnen frågar om de har berättat för sina kompisar säger Shirin som är 11 år: *”Ja dom säger liksom varför? Hur kan dom göra så mot er? Varför gör dom så mot er? Alla bara liksom i en camp! Hur kan ni leva i en camp? Dom blev jätte-, jätteledsna också och dom vill inte att vi ska flytta.”* Barnen var också mycket oroliga för att de skulle tvingas leva i förhållanden liknande de som man hade upplevt under tiden på asylboenden.

Mikaela arbetar som kurator på en lågstadieskola i ett socioekonomiskt utsatt område. I sitt arbete har hon mött flera barn som varit akut hemlösa: *”Att vara bostadslös påverkar dem... jag tycker att de blir väldigt trötta, de tappat mycket av skolan för man är så trött och det är så instabilt. Det är mest det. Trötta, håglösa, instabilt. Det är det man ser. Att de är på det här sättet är väl en konsekvens av allt det, de är inte som andra. Det fattas något. Man har inte en säng eller dörr att stänga bakom sig. Jag tror också att det är tufft att se sina föräldrar slita på det här sättet.”*

Trångboddheten betyder att många barn tycker att det är jobbigt att koncentrera sig och göra läxor. Sami berättar om hur det påverkar hans barn: *”Det är också det här med läsning. Dom läser inte längre. Dom är stressade och kan inte läsa. Till exempel, jag lånade böcker till mina barn på biblioteket. Dom tycker om att läsa, men nej. Det är ingen miljö man kan läsa i så jag tog tillbaka böckerna.”*

Tonåringar som tar mycket ansvar och hjälper sina föräldrar menar att det påverkar deras skolgång. 17-åriga Hanna som går på gymnasiet säger: *”Ibland skickar dom sms och det står att vi måste gå på möte. Då får jag gå ifrån skolan för att hjälpa mamma. Jag har mycket stress... Jag går på gymnasiet och behöver studera för att lära mig bättre svenska.”* Hanna kom till Sverige som ensamkommande och bodde i ett familjehem i två år. När hennes mamma och syskon kom genom familjeåterförening blev de placerade på ett vandrarhem. Hanna säger att hon såklart är jätteglad att ha sin familj hos sig och att hon är tacksam att de har fått komma, men samtidigt så känner hon mycket stress och vanmakt för hon vet inte hur hon ska klara av skolan och samtidigt försöka hjälpa familjen. Hon berättar att hon frågat socialtjänsten om hjälp men att de inte har kunnat ge det stöd familjen behöver. Hanna hjälper inte bara sin mamma utan också sina yngre syskon när dom ska på olika möten. *”Jag går med mina syskon till tandläkaren, fixar skola och annat. Ibland missar jag prov. Jag vet inte hur jag ska göra med skolan, det är jättejobbigt.”*

Stöd till föräldrar är stöd till barn

Både socialtjänstlagen och barnkonventionen understryker hur viktigt det är med stöd till föräldrarna för att barns rättigheter ska bli tillgodosedda på bästa möjliga sätt. De berättelser som vi har tagit del av under framtagandet av denna rapport visar att många hemlösa familjer känner sig maktlösa och menar själva att de har ett större behov av stöd än vad socialtjänsten har möjlighet att erbjuda. Ibland känner man sig även kränkt och illa behandlad. Både barn och föräldrar beskriver den vanmakt man känner när man blir nekad stöd eller får förslag som är omöjliga att genomföra.

Anita är en av de mammor som lämnade en relation där det förekom våld och som även förlorat sitt jobb på grund av den kaotiska familjesituationen. I början bodde hon i en tillfällig boendelösning och blev uppmanad av socialtjänsten att gå på en kurs om hur man söker en bostad: *”Jag visste det redan. Men... jag har ringt alla. Ingen ville lämna något boende till mig, utan jobb. Ingen. Ändå måste jag gå dit varje vecka. Hon skrev*

papper och så vi har inga bostäder. Under tiden förlorade jag bostaden. Och jag hade ingenstans att bo. Min handläggare hade gått på semester. Och det var en annan tjej. Hon sa, gå tillbaka till pappan. Jag sa, jag kan inte. För att det var ett stort problem och nu han fick skilsmässan också. Men hon sa, nej du måste klara sig själv. Vi kan inte göra någonting... Jag visste inte vart vi skulle ta vägen. Vi hade ingenstans att gå. Jag var där [på socialkontoret] i många timmar med barnen, som tiggare. Så till sist hon sa okej, du får ett rum för en dag.”

Återkommande i många berättelser är behovet av praktiskt stöd. Nadia säger: ”Jag pratade med min handläggare och jag gråter för att jag är trött, jag behöver hjälp. Då blev jag remitterad till en psykolog. Jag vill inte ha någon psykolog, jag har så mycket tider, jag behöver hjälp med det. Jag sa till psykologen att jag är varken deprimerad, galen eller psykiskt sjuk eller tar någon medicin. Bara trött och jag har jättemycket att göra. Jag berättade om hela mitt liv och allt jag måste göra. Psykologen sa ja, jag ser inget behov av att du ska ta medicin. Du är väldigt stark, du är inte deprimerad. Så jag har problem med tider, jag hinner inte med allt jag måste göra. Jag räcker inte, så enkelt är det, jag räcker inte. Jag älskar mina barn, jag gör allt som jag kan för barnen, men jag räcker inte. Psykologen sa din handläggare måste ge dig stöd. Du får gärna komma tillbaka till mig men jag ser inte att det är det som är ditt behov. Det är bara det att jag räcker inte till. Jag har mycket runt omkring mig”.

16-åriga Anas säger: ”Min mamma behöver hjälp. Hon tog kontakt med socialtjänsten för hon behöver hjälp att förstå vad vi har för rättigheter och också med att hitta bostad. Hon behöver hjälp med hur man står i bostadskö och hur det fungerar med olika bostadsbolag och så. Det enda svaret hon har fått är att vi har inga resurser eller funktioner som kan hjälpa med det. Kontakten med socialtjänsten är som ett förhör. Mamma blir utskälld för att hon inte har hittat en lägenhet. Förut fick vi hjälp av en svensk kvinna som också bodde här med sina barn. Hon hjälpte oss att stå i kö och att ringa på lägenheter. Men när hyresvärden hörde att vi har försörjningsstöd säger dom nej. Men det måste ju kosta mycket för oss att bo här också... Vi brukar skriva ner en lista på alla lägenheter vi har sökt för att visa att vi faktiskt försöker så att dom slutar skälla på oss”.

”På det förra stället bodde vi två månader. Där vi är nu har vi bott i fyra månader. Det är sista månaden som vi får bo där, för hyresvärden som är pensionär vill inte ha barn omkring sig. Det har blivit nästan omöjligt att hitta någonstans att bo. Så fort du loggar in på Blocket så ser du att det står ’Inga barn’. Varje gång jag flyttar får jag ringa minst tio personer. De frågar ’Hur ser din familjesituation ut? Har du barn? Då kan du tyvärr inte bo här. Hejdå!’ Det är dom som bara bryr sig om pengar och hyr ut svart som accepterar oss”.

Pauline,
ensamstående mamma med ett barn

I den här studien har vi även inkluderat familjer som inte har kontakt med socialtjänsten och som således inte är med i den statistik som kommuner för över hemlösa barnfamiljer. Det handlar om ensamstående mammor med barn som har osäkra anställningar med låga löner och bor inneboende. Dessa mammor menar att det är just på grund av att de arbetar som de inte har fått någon hjälp. De menar också att de känner flera familjer som är i liknande situationer och att mörkertalet är stort. Pauline berättar om hur hon hjälpte en arbetskollega: *"Jag har en kollega på jobbet, en tjej som också är ensamstående mamma. Det var så svårt, hon var med socialen också men så fort hon fick jobb... vi fick jobb samtidigt här. Okej, nu får du klara dig själv. Hon har en flicka. Under tiden när jag bodde i en lägenhet som var skyddat boende, då flyttade hon in hos mig. Men vi fick gömma madrassen".* Pauline fick egentligen inte ha besök men säger att hon inte kunde låta mamman och barnet sova ute. Mamman och barnet stannade i ett par veckor innan de hittade ett rum någon annan stans.

Praktiskt stöd och hjälp från andra familjer som befinner sig i liknande situationer är återkommande i många av de berättelser vi har tagit del av. Det är vänner, släktingar, andra bostadslösa familjer eller personer inom till exempel skolor och förskolor som ställer upp, ibland utanför arbetstid. En ensamstående mamma, Hannah, som själv just blivit uppsagd från ett korttidskontrakt berättar att hon låtit en annan mamma och hennes två små barn sova i sin lägenhet. Den andra familjen har just blivit nekat ekonomiskt bistånd för att betala det hotellhem där de bott det senaste året och har nu ingenstans att ta vägen. *"Varför gör dom så mot dom barnen?",* frågade Hannahs nio-årige son. *"Dom är små, dom behöver ju någonstans att bo. Nu sover dom i min säng och jag sover med mamma."*

Mikaela, som arbetar som skolkurator, har också stöttat bostadslösa familjer och har bland annat ställt upp och skjutsat en mamma och hennes barn mellan olika boenden utanför sin arbetstid. Mikaela menar att bemötandet och att man behandlar barn och föräldrar med värdighet är viktigt: *"Jag tror att det naturligtvis skulle vara önskvärt om man fick ett bemötande där man någon bara säger att man fattar att det här är*

jättejobbigt, och att man inte kan lösa det här. För det kan inte socialsekreterare. Men att jag ska se till att det blir så bra som möjligt. För de barnen som jag har träffat, det har varit ett jättestort stöd för dem att veta att jag försöker göra så mycket som möjligt för att stötta deras mamma och för att hjälpa dem i det här. Det är en otrolig trygghet för barnen att veta att det finns någon som gör någonting för dem. För annars får man bara se att mamma är trött och får kämpa emot. Det handlar om barnens hela tillit till vuxensamhället. Jag har tänkt jättemycket på det. Att barnens tillit till vuxensamhället när man råkar ut för sådant här, den minskar ju. När man hör att mammor inte blir bemötta på ett förstående sätt. Jag tror verkligen att tilliten minskar, lika mycket som att tilliten ökar när de får sådan hjälp som på [namn på fritidsgård], där det finns folk som bryr sig".

Slutsatser

Barn som lever i hemlöshet och osäkra boendeförhållanden växer också upp i ekonomisk utsatthet. En del har varit utsatta för, eller vittnen till, våld inom familjen. Andra är relativt nyanlända i Sverige och har upplevt krig. Det handlar om barn som kan beskrivas som utsatta på ett eller flera sätt. När man beskriver ett barn som utsatt förlägger man problemet utanför barnet som individ. Problemet finns och orsakas i barnets omgivning. Barnet behöver inte nödvändigtvis bli ett offer bara för att det är utsatt. Snarare handlar det om att man befinner sig i en risk-situation.³⁴⁾ Då är det samhällets och vuxenvärldens ansvar att se till att risken för att barns rättigheter blir försummade minimeras.

Enligt artikel 4 i barnkonventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder samt administrativa och andra åtgärder för att genomföra rättigheterna enligt konventionen. För att i enlighet med artikel 27 i barnkonventionen säkerställa barns rätt till den levnadsstandard som krävs för att deras fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling ska tillgodoses har staten ett ansvar att bistå föräldrarna, särskilt när det gäller bostad.

Genom att lyssna på bostadslösa barn och föräldrars egna berättelser kan vi skapa bättre förutsättningar för ett beslutsfattande och praxis som minskar risken för att barn blir offer för den situation de befinner sig i. I den här rapporten har du som läsare fått ta del av beskrivningar av hur hemlöshet påverkar barnfamiljers vardag och livsvillkor. Genom dessa skildringar framkommer det tydligt hur barns rättigheter blir eftersatta när en familj inte har möjlighet att få tillgång till en stadigvarande bostad. Barn tvingas leva med en ständig oro för hur och var man ska bo, ofta i miljöer som är helt olämpliga för barn. Barnens rätt till utveckling och bästa möjliga hälsa blir åsidosatt och många får svårt att följa med i skolan.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är tydliga med att en tak-över-huvud-garanti inte är tillräckligt för att säkerställa rätten till en adekvat bostad. Ändå är det många kommuner som framförallt förlitar sig på att socialtjänsten ska arbeta med bostadslösa barnfamiljer. Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden verka för

att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. I de berättelser vi har tagit del av blir det tydligt att man i många fall inte har möjlighet eller resurser att utföra detta uppdrag med hänsyn till barns bästa när man handlägger ärenden som handlar om bostadslöshet.

Eftersom många socialnämnders huvudfokus ligger på nödlösningar för grupper som inte alltid har andra sociala problem saknas ofta barnkonsekvensanalyser samt system för uppföljning och dokumentation. Det kan leda till kortsiktiga och bristfälliga lösningar som riskerar att bli långvariga och problematiska för de familjer som drabbas.

I den här rapporten har vi även samtalat med familjer som har blivit nekade stöd från socialtjänsten men som fortfarande räknas som hemlösa enligt Socialstyrelsens definition - familjer som bor inneboende eller hyr svart i andrahand. Dessa familjer saknar ofta juridiskt skydd och betalar orimligt höga hyror. Avsaknaden av hyreskontrakt innebär också att familjerna inte kan söka bostadsbidrag. Dessa familjer spenderar en stor del av sin inkomst på att ha ett tillfälligt tak över huvudet.

Barn behöver ett stabilt boende för att ges möjlighet till en trygg och gynnsam uppväxt. Trots alla resurser i samhället som läggs på implementeringen av ett barnrättsperspektiv inom myndigheter, kommuner och andra organisationer i Sverige är avsaknaden av ett barnrättstänkande i det övergripande bemötandet av bostadslösa barnfamiljer alarmerande. Det är också anmärkningsvärt att det saknas en nationell överblick av problemets omfattning samt att många kommuner saknar specifika skrivningar och riktlinjer för hur man ska säkerställa att barns boende uppfyller en skäligen levnadsnivå.

Så länge bostadstillgången för utsatta barnfamiljer inte upphöjs till en prioriterad politisk fråga, både på nationell och på kommunal nivå, kommer problemet att kvarstå. Risken är att allt fler barnfamiljer tvingas vända sig till socialtjänsten enbart utifrån att de saknar en bostad. En sådan utveckling äventyrar socialtjänstens möjligheter att fullgöra sitt uppdrag inom andra områden och kan bli dyrt – både ekonomiskt och mänskligt. Det är dags för ett erkännande att avsaknad av ett stabilt och adekvat boende riskerar att permanenta fattigdomsproblematiken hos de barnfamiljer som är mest utsatta.

Rädda Barnens rekommendationer

- Socialstyrelsens uppdrag att kartlägga hemlösheten i Sverige bör utvidgas och genomföras minst var tredje år. Därtill bör medel avsättas till forskning och utredning av levnadsförhållanden bland bostadslösa barnfamiljer – även de som inte har kontakt med socialtjänsten.
- För att effektivt motverka hemlöshet bör staten säkerställa ett tydligare utpekat ansvar för att garantera bostadsförsörjning och stöd till ekonomiskt utsatta barnfamiljer. Staten bör även förtydliga hur principen om barns bästa samt barns rätt till en skälig levnadsstandard skall tolkas i relation till det kommunala ansvaret för bostadsförsörjning.
- En årlig kartläggning av antalet hemlösa barn utifrån Socialstyrelsens definition bör genomföras på kommunnivå. Kartläggningen bör inkludera intervjuer med barnfamiljer och ska ligga som grund till kommunspecifika åtgärder som är nödvändiga för att beakta barns rätt till en skälig levnadsnivå och en trygg uppväxt – på kort och lång sikt.
- Hemlösa barn och föräldrar efterfrågar mer konkreta och effektiva stödprogram än de bostadssökarkurser som många kommuner erbjuder idag. Bostad Först-modellen bör kunna utvidgas för att omfatta även ekonomiskt utsatta barnfamiljer. Hyresgarantier för hemlösa barnfamiljer och utveckling av nya arbetsmetoder genom en satsning på sociala investeringsfonder bör kunna bidra till en förbättring av de hemlösa barnfamiljerna utsatta situation.

Slutligen bör både staten och kommunerna ta fram tydliga konkreta åtaganden och målsättningar för att säkerställa tillgången, för alla barnfamiljer, till adekvata och ekonomiskt överkomliga bostäder i de handlingsplaner som tas fram inom ramen för arbetet med Agenda 2030. I nuläget saknas indikatorer, statistiskt underlag samt ett erkännande att problematiken existerar i en svensk kontext.³⁵) Viktigt är att understryka att de globala målen ska tolkas i en nationell kontext och utifrån svenska förutsättningar.

För att möta de behov som finns krävs en stark styrning och tydliga prioriteringar på kommunövergripande nivå för att kommuners arbete ska leva upp till ett barnrättsperspektiv. Det krävs ett samlat grepp som involverar kommunstyrelser, socialtjänsten, allmännyttiga bolag och andra aktörer på bostadsmarknaden. Bostadslösa barnfamiljers erfarenheter och synpunkter bör alltid vara vägledande i framtagandet av nya stödinsatser.

Källor

Konventioner

FN: konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Propositioner och offentliga utredningar

Proposition 1996/97:124 – Ändring i socialtjänstlagen.

SOU 2005:88 Vräkning och hemlöshet – drabbar också barn.

Rättsfall

RÅ 1990 ref 119

RÅ 2004 ref 130

Litteratur

Alstam, K. Göra plats: Om trångbodda barns vardagspraktiker. Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete, 2010.

Anderson, G. och Swärd, H. Vad kan hemlösa barn berätta om dagens hemlöshet? Socialmedicinsk tidskrift. 1/2008.

Barnombudsmannen. Inget rum för trygghet – Barn och unga om vräkning och hemlöshet. Temarapport Max18, 2016.

Beresford, P. et al. Poverty first hand: Poor people speak for themselves. Child Poverty Action Group, 1999.

Boverket. Boendesituationen för nyanlända. Rapport no: 2015:40

Boverket. Kommunernas kostnader för boendelösningar till personer utanför den ordinarie bostadsmarknaden. Rapport no: 2015:31.

Boverket. Etableringshinder för individer och hushåll med svaga förutsättningar, 2013.

CSDH. Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. Final Report of the Commission on Social Determinants of Health. World Health Organization, Geneva, 2008.

FN:s barnrättskommitté. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport, 2015. Punkt 47–48.

FN:s generalförsamling. Tjugosjunde specialsessionen. En värld anpassad för barn, a/s-27/19/Rev.1, punkt 27, citerad i UNICEF Sverige 2008: 290.

Johansson, M. Ägardirektiv till allmän nytta. Kommunernas styrning av bostadsbolagen. Rapportnummer 2015:40. Länsstyrelsen i Skåne, 2015.

Johansson, M. Hemlöshet – en fråga om bostäder. Rapportnummer 2015:2. Länsstyrelsen i Skåne, 2015.

Knutell, J. På dagordningen – Resereportage om lokala insatser mot barnfattigdom. Rädda Barnen 2013.

Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Sixth session (1991), General comment No. 4: The right to adequate housing, 1991.

Näsman, E. Barns perspektiv och perspektiv på barn som informanter. I SOU 2005:88 Vräkning och hemlöshet – drabbar också barn, 2005.

Regeringskansliet. Att förändra vår värld. Agenda 2030 för hållbar utveckling. Stockholm, 2016.

Ridge, T. Living with poverty: A review of the literature of children's and family's experience of poverty. Research report 594. Department of Work and Pensions, 2009.

Salonen, T. Barnfattigdom i Sverige: Årsrapport 2015. Rädda Barnen, 2015.

Salonen, T. Nyttan med allmännyttan – En sammanfattning av ett forskningsprojekt, SABO, 2015.

SCB. Statistisk uppföljning av Agenda 2030. En analys av hur Sverige i dagläget lever upp till målen och delmålen i Agenda 2030, baserat på tillgängliga data och resultat. April 2017.

Socialdepartementet. Bostad sökes – Slutrapport från den nationella hemlöshets-samordnaren, 2014.

Socialnämnden, Stockholms stad. Rapport om barnfamiljer med socialtjänstkontakt i Stockholms stad som lever under osäkra boendeförhållanden. Kartläggning januari 2017.

Socialstyrelsen. Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar. Genomförande av regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2007–2009 – Slutrapport 2010.

Socialstyrelsen. Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär, 2011.

Socialstyrelsen. Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Lägesrapport, 2015.

Stadsrevisionen i Göteborgs Stad. Utan fast punkt – en granskning av Göteborgs Stads arbete med bostadslösa barnfamiljer. November 2016.

UNICEF Sverige. Handbok om Barnkonventionen, Malmö 2008.

Fotnoter

- 1) Ridge, T. *Living with poverty: A review of the literature of children's and family's experience of poverty*. Research report 594. Department of Work and Pensions, 2009.
- 2) FN:s generalförsamling. Tjugosjunde specialsessionen. En värld anpassad för barn, als-27/19/Rev.1, punkt 27, citerad i UNICEF Sverige 2008: 290.
- 3) Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Sixth session (1991), General comment No. 4: The right to adequate housing, 1991.
- 4) FN:s barnrättskommitté. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport, 2015. Punkt. 47–48.
- 5) Regeringskansliet. Att förändra vår värld. Agenda 2030 för hållbar utveckling. Stockholm, 2016.
- 6) RÅ 1990 ref 119
- 7) Ibid.
- 8) Stadsrevisionen i Göteborgs Stad. Utan fast punkt – en granskning av Göteborgs Stads arbete med bostadslösa barnfamiljer, 2016, s. 25.
- 9) Proposition 1996/97:124 – Ändring i socialtjänstlagen, s. 99–100.
- 10) Socialstyrelsen. Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Lägesrapport 2015.
- 11) Socialstyrelsen planerar en ny kartläggning i april 2017 och en rapport förväntas publiceras i november 2017.
- 12) Socialstyrelsen. Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär, 2011.
- 13) Socialnämnden, Stockholms stad. Rapport om barnfamiljer med socialtjänstkontakt i Stockholms stad som lever under osäkra boendeförhållanden. Kartläggning i januari 2017.
- 14) Knutell, J. På dagordningen – Resereportage om lokala insatser mot barnfattigdom. Rädda Barnen 2013.
- 15) SOU 2005:88 – Vräkning och hemlöshet drabbar också barn.
- 16) Socialstyrelsen. Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar. Genomförande av regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2007–2009 – Slutrapport 2010.
- 17) Barnombudsmannen. Inget rum för trygghet – Barn och unga om vräkning och hemlöshet. Temarapport Max18, 2016.
- 18) Socialstyrelsen. Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar. Genomförande av regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2007–2009 – Slutrapport 2010.
- 19) Johansson, M. Hemlöshet en fråga om bostäder. Rapportnummer 2015:2. Länsstyrelsen i Skåne, 2015.
- 20) Johansson, M. Ägardirektiv till allmän nytta. Kommunernas styrning av bostadsbolagen. Rapportnummer 2015:40. Länsstyrelsen Skåne, 2015, s. 22.

- 21) Salonen, T. *Nytta med allmännyttan – En sammanfattning av ett forskningsprojekt*, SABO, 2015, s. 7.
- 22) Salonen, T. *Barnfattigdom i Sverige: Årsrapport 2015*. Rädda Barnen, 2015.
- 23) Socialnämnden, Stockholms stad. Rapport om barnfamiljer med socialtjänstkontakt i Stockholms stad som lever under osäkra boendeförhållanden. Kartläggning i januari 2017.
- 24) Se till exempel Andersson, G. och Swärd, H., 2008.
- 25) Engman, B., Gudmundsson, K. och Ohlsson, C. ”Bostadspolitik en central välfärdsfråga” debatt. Dagens Arena. 2014-03-24. <http://www.dagensarena.se/opinion/bostadspolitik-en-central-valfardsfragal>
Person, E. ”Väldutsatta kvinnor får inte hjälp att hitta bostad”. Dagens Arena, 2017-01-17. <http://www.dagensarena.se/innehall/valdsutsatta-kvinnor-far-inte-hjalp-att-hitta-bostad/>
- 26) Malmö stad. ”Hemlösheten fortsätter att öka” 2016-11-04. <http://malmo.se/Huvudnyheter/2016-11-03-Hemlosheten-fortsatter-att-oka.html>
- 27) Boverket. Boendesituationen för nyanlända. Rapport no: 2015:40
Boverket. Kommunernas kostnader för boendelösningar till personer utanför den ordinarie bostadsmarknaden. Rapport no: 2015:31.
Boverket. Etableringshinder för individer och hushåll med svaga förutsättningar, 2013.
- 28) Socialdepartementet. Bostad sökes – Slutrapport från den nationella hemlöshets- samordnaren, 2014.
- 29) Save the Children. *Child poverty: What drives it and what it means to children accross the world*. 2016.
- 30) Beresford, P. et al. *Poverty first hand: Poor people speak for themselves*. Child Poverty Action Group, 1999.
- 31) Alstam, K. Göra plats: Om trångbodda barns vardagspraktiker. Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete, 2010.
- 32) RÅ 2004 ref 130.
- 33) CSDH. *Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. Final Report of the Commission on Social Determinants of Health*, 2008.
- 34) Näsman, E. Barns perspektiv och perspektiv på barn som informanter. I SOU 2005:88 Vräkning och hemlöshet – drabbar också barn, 2005.
- 35) SCB. Statistisk uppföljning av Agenda 2030. En analys av hur Sverige i dagsläget lever upp till målen och delmålen i Agenda 2030, baserat på tillgängliga data och resultat. April 2017.

**Rädda Barnen gör allt som krävs
för barnen – i vardagen och i
krissituationer förändrar vi deras
liv och vår gemensamma framtid.**

Rädda Barnen
107 88 Stockholm

Besöksadress:
Landsvägen 39, Sundbyberg

Tel: 08-698 90 00
kundservice@rb.se

www.raeddabarnen.se